

Szúrós csodabogyó – *Ruscus aculeatus* L.

Nevezéktan

Szinonim neve: -

Magyar társnevei: egértövis, spárgatövis, királyseprű, péra, pera, szúrós péra, szúrós ruszkusz, vad puszpáng, bajfű, bájfű, olasz kóró, olasz pézma, olasz pézsmakóró, torokfű, krisztustövis, örökzöld, tüsképuszpáng, Benedek túske, Benedekfű

A *Ruscus* nemzetségnév vélhetően a *rus*, *ris* = mező, szántóföld és a *scopa* = seprő szavak összetételéből származik, mert ágaiból Dél-Európában szérűseprőket készítettek. Egyébként már Plinius is a jelenlegi nevén említette, a latin köznyelvben a *ruscus* pedig már ezt a növényt jelölte (BARTHA, 1987). A szintén latin *aculeatus* = tüskés megnevezést a fillokládiumok szúróssága alapján kapta. A fajt 1753-ban írta le Linné (LINNÉ, 1753).

Rendszertani helyzet

A *Ruscus* nemzetséget korábban konvencionálisan a *Liliales* rend *Liliaceae* családjába sorolták. Napjainkban a molekuláris taxonómiai vizsgálatok a *Liliaceae* családot több családra bontotta fel, ahol a csodabogyó nemzetség névadója lett a *Ruscaceae* családnak, ugyanakkor a *Liliales* rend elhagyására kényszerült, s az *Asparagales* rendben talált helyet. A nemzetségnek az eltérő taxonómiai felfogások miatt 6–8 fajt különböztetik meg (YEO, 1980), amelyek Madeirától a Földközi-tenger medencéjén át Elő-Ázsiáig terjedtek el. Közülük a *R. aculeatus*-hoz a *Ruscus hyrcanus* WORONOW hasonlít, amely a Krímben, Észak-Iránban és a Kaukázusban él, s főként abban különbözik a *Ruscus aculeatus*-tól, hogy felső náduszain 3–9 elágazás fejlődik, továbbá 2–5 virág alkot virágzatot. A további fajok a *Ruscus hypoglossum*-hoz hasonlóak, valójában az alá is vonhatók.

Morfológiai jellemzés

A morfológiai jellemzés ASCHERSON – GRAEBNER (1905-07), BARTHA (1997), BERNÁTSKY (1908) és YEO (1980) alapján készült.

(20)30–60(–100) cm magas törpecserje vagy ritkábban kisebb cserje, amely általában seregesen jelenik meg. Gyöktörzse vízszintesen elnyúló, erős, éves növekményei gömbölydedek, ezért az egész rizóma élesen ívelt, gyöngyfüzérszerű. A gyöktörzs valamivel erősebb, mint a lónyelvű csodabogyóé, kb. 1 cm átmérőjű, világosbarna. Gyökerei kisszámúak, rövidek, vastagok, 3–4 mm átmérőjűek. Hajtásrendszere szimpodiális. Már az első évben teljesen kifejlődik a földfeletti szára, a következő években már nem növekszik tovább, általában 3 évig él, utána elpusztul. A szár alsó, hosszú része hengeres, majd feljebb szögletes lesz, s az elágazások tengelyeihez hasonlóan barázdált és érdes felületű. Hajtásrendszere sűrű, földfeletti szárának oldalképletei ág alakúak, s csak ezeken az oldalágakon fejlődnek újbóli elágazás útján a levélágak (fillokládiumok). Az oldalágak részben 2–4 tagú örvökben, részben szórtan találhatók, számuk megközelíti a tízet. Az oldalágakon és a főtengeley folytatását képező csúcságon is sok, általában húsznál több fillokládiumot találunk.

Egy-egy tompán zöld fillokládium egy-egy pikkelylevél hónaljából ered, ha egy örvben egynél több (2–4) levélág áll, akkor is mindegyiknek külön pikkelylevele van. A fillokládium sokkal kisebb mint a lónyelvű csodabogyónál, általában tojásdad alakú, de lehet lándzsás is. Válla lekerekített, nyílszerűen elkeskenyedek, széle ép, csúcsa hegyes vagy kihegyesedő, elfásodott és szúrós, merev hegyben végződik. A levélág kemény, szívós, kiemelkedő párhuzamos erekkel, amelyek anatómiailag nagyrészt apró részekre hasadt központi hengereknek felelnek meg. A főéren kívül mindkét oldalon általában 6–6 oldalér különböztethető meg, amelyek helyenként elágaznak, s anasztomizálnak. A levélág (9–)12–35(–40) mm hosszú, (4–)6–15(–25) mm széles. A pikkelylevelek lándzsásak és hártyásak, hamar lehullók.

Tökéletlenül kétlaki faj. Virágzatai a fillokládiumok közepén igen keskeny, szálas, hártyás, hamar lehulló, 3–5 mm hosszú fillokládiumnyúlvány tövéből erednek, amelynek egy ere van. (E nyúlványt helytelenül virágzatai fellevélnek is szokták nevezni.) A fűrt virágzat adaxiális megjelenésű, 1–2 virágú, a virágzati tengely igen rövid, legfeljebb 5 mm hosszú, az egyes virágok tövéénél egy kicsi, hártyás murvácska található. A virágok váltivarúak, de a porzótáj vagy a termőtáj elsatnyult formában az ellentétes ivarú virágban megtalálható. A virág átmérője 5–7 mm, kocsánya 1–1,5 mm hosszú, a leplek eleinte összehajlanak, később csillagszerűen kiterülnek. A

külső lepelkör leplei 2,5–3 mm hosszúak, 1,1–1,6 mm szélesek, a belső lepelkör leplei ennél jóval rövidebbek és keskenyebbek, 1,8–2,2 mm hosszúak és 0,7 mm szélesek, úgyhogy a két lepelkör közötti különbség itt még nagyobb, mint a lónyelvű csodabogyó esetében. A lepek fehéreszöld színűek, a külsők tompa csúcsúak, eleinte simák, laposak, majd később a szélük kifelé kunkorodik, a belsők háromszögűen lándzsásak, hegyes csúcsúak. A porzós virágban a porzók száma 3 (a belső porzókör abortált), a porzósálak (zöldes vagy) sötétibolya csővé nőttek össze, amely kb. 2 mm hosszú, csúcsán 3 portokkal. Néhány hímvirágnak csökevényes magháza is van. A termős virágban a magház 3 termőlevélből forrt össze, 1 üregű, felső állású, a bibeszál nagyon rövid, a bibe vastag, duzzadt, korongszerű. A nővirágok porzói porzócsokevénné alakultak, a porzósálak csőszerűen összenőttek és rátekerednek a gömb vagy tojásdad alakú magházra. Általában csak egy virág termékenyül meg.

A bogyó termés (8)10–15 mm átmérőjű, gömbölyű, fénylő piros, benne 1 vagy 2 mag található. A mag hossza 6–9(10) mm. A maghéj rozsdaszínű, laza, könnyen lekopik, így a viaszfényű, kemény endospermium látható. A mag egyik oldalán lapított, rajta kerek, foltoszerű, fekete köldök van, benne a csíra kicsi és egyenes.

Változatosság

A fillokládium jelentős variabilitást mutat, ennek alapján az alábbi faj alatti egységeit jelezték (PRISZTER – BORHIDI, 1967; SOÓ, 1973):

subsp. *aculeatus* – A fillokládiumoknál a hosszúság és a szélesség aránya 1,5–2,5(–3).

var. *aculeatus* – A típus fillokládiumai tojásdad-lándzsásak, 12–25 mm hosszúak, 10–12 mm szélesek, a hosszúság és a szélesség aránya 2,2–2,5.

f. *laxus* (SM.) A. et G. – A növény karcsú, lazán álló levélágakkal.

var. *barrelieri* GOIRAN (syn.: var. *platyphyllus* ROUY, R. *ponticus* WORON. var. *macrophyllus* WORON.) – A fillokládiumok tojásdadok, a típusnál nagyobbak és szélesebbek, 30–40 mm hosszúak, 17–25 mm szélesek, a hosszúság és a szélesség aránya 1,5–1,9.

var. *burgitensis* BRIQ. (syn.: R. *myrtifolius* hort.) – Alacsony, 15–20 cm magas növény, fillokládiumai igen tömötten állnak, aprók, 9–12 mm hosszúak, 4–8 mm szélesek, termése is kisebb.

subsp. *angustifolius* (BOISS.) BORHIDI et PRISZTER (syn.: R. *aculeatus* var. *angustifolius* BOISS., R. *ponticus* WORON., R. *aculeatus* var. *ponticus* STOJ. et. STEF., R. *aculeatus* var. *lanceolatus*

SACC.) – A fillokládiumok feltűnően keskeny-lándzsásak, 15–30 mm hosszúak, 5–6 mm szélesek, a hosszúság és a szélesség aránya 3–3,5(–4). Inkább az elterjedési terület keleti felében él.

Szaporodásbiológia, fenológiai ritmus

Április–májusban virágzik, termése októberben érik, általában a tél elején hullik. Virágai rovarmegporzásúak, terméseit endozoochor módon állatok terjesztik.

Elterjedési terület

Areája az Atlanti-óceántól a Kaukázusig, ill. Palesztínáig és Szíriáig (a Jordán folyó vidékéig) tart. Szubatlanti-szubmediterrán flóracsem, előfordul Nyugat- és Dél-Európában, illetve Közép-Európa déli felében, ahol Magyarországon van a legészakibb megjelenése, továbbá Kis-Ázsiában (MEUSEL et al., 1965). Ettől keletebbre más, hasonló fajok váltják fel.

Hazai előfordulás

A növény szubatlanti-szubmediterrán jellege magyarországi elterjedésére is rányomja a bélyegét. Elsősorban a szubmediterrán klímájú Délkelet-Dunántúlon (Belső-Somogy, Zselic, Völgyesség, Mecsek, Villányi-hegység, Geresd–Szekszárdi-dombság) és a Dráva-síkon gyakori. Részben szubatlanti jellegével hozható összefüggésbe az, hogy Dél-Dunántúlról északra a Keszthelyi-hegységig hatol, ahol szintén gyakori, helyenként tömeges. Kelet felé – a kontinentalitás növekedésével – areája hirtelen megszakad, s csak a Szigliget környéki hegyeket éri el. Kerüli a kilúgozott talajokat, s valószínűleg ezért hiányzik az egyébként szubatlanti klímájú Nyugat-Dunántúli-peremvidékről.

Nagyalföld

Dél-Mezőföld

Ined.:

„Tengelic: a Csapó kastély parkjában ültetve” (KEVEY B., ined., 1985)

Somogyi Dráva-sík

Lit.:

- „Csurgó: a Gimnázium parkjában” (HÉJJAS in KOVÁCS, 2005: 156). Valószínűleg ültetve!
 „Dobsza” (KITAIBEL, 1799: 433; KITAIBEL in NEILREICH, 1866: 57; KITAIBEL in BOROS, 1924: 30)
 „Somogyudvarhely: Zdálai-erdő = Vecsenye” (BORHIDI, 1958: 357)

Ined.:

- „Csurgó: a Gimnázium parkjában” (HÉJJAS I., ined., cca. 1957). Valószínűleg ültetve!

Baranyai Dráva-sík

Herb.:

- „Csányoszló” (HORVÁT A. O. in HP, 1956)
 „Drávaiványi” (DEÁK ? in GU, 1966)
 „Lakócsa: Kishomokpuszta és Gerenda-erdő között” (BOROS Á. in BP, 1923)
 „Pettend” (VÖRÖSS L. Zs. in PU, 1965)
 „Vajszló: Bükk-hát” (HORVÁT A. O. in HP, 1961)

Lit.:

- „Besence: Borostyán” (KEVEY, 2001: 318)
 „Bogdása: Alsó-erdő” (KEVEY, 2001: 318)
 „Bogdása: Bogdásai-erdő” (KEVEY, 2001: 318)
 „Bürös: Keselóc = Sikota” (KEVEY, 1996–1997: 19; KEVEY in DÉNES et al., 1996–1997: 7; KEVEY, 1998b)
 „Csányoszló: Szilasi-erdő” (HORVÁT, 1939–1940: 39; HORVÁT – KEVEY in KEVEY, 1980: 181)
 „Dencsháza: Dencsházi-erdő” (KEVEY, 2001: 318)
 „Dencsháza: Alsó-Galambosi-erdő” (KEVEY, 2001: 318)
 „Dencsháza: Galambosi-erdő” (KEVEY, 1996–1997: 19; KEVEY in DÉNES et al., 1996–1997: 7; KEVEY, 1998b)
 „Dencsháza: Hamuházi-erdő” (KEVEY in DÉNES et al., 1996–1997: 7; KEVEY, 2007b: 50)
 „Dencsháza: Lapinya-erdő” (KEVEY, 2001: 318)
 „Dencsháza: Szentegát” (HORVÁT, 1942: 53)
 „Dencsháza: Szentegáti-erdő” (HORVÁT – KEVEY in KEVEY, 1977: 79; KEVEY, 1984a: 58)
 „Drávafok: Kobari-erdő” (KEVEY, 2001: 318)
 „Drávaiványi: Monyoró-erdő” (KEVEY, 2007: 50)
 „Endrőc: Körcsönyi-erdő” (KEVEY in DÉNES et al., 1996–1997: 9; KEVEY, 2007b: 50)
 „Gilvánfa” (VÖRÖSS L. Zs. in PRISZTER, 1980: 179; VÖRÖSS L. Zs. in KEVEY, 2001: 318)
 „Gilvánfa: Bangó-erdő” (KEVEY, 2001: 318)
 „Gilvánfa: Cserdi-erdő” (KEVEY in DÉNES et al., 1996–1997: 9; KEVEY, 2007b: 50)
 „Gilvánfa: Felső-erdő” (KEVEY in DÉNES et al., 1996–1997: 9)
 „Gilvánfa: Vadas-erdő” (KEVEY, 2001: 318)
 „Hegyszentmárton: Alsóegerszegi-erdő” (KEVEY, 2001: 318)

- „Hobol: Belenfűz” (KEVEY in DÉNES et al., 1996–1997: 9; KEVEY, 2007b: 50)
 „Kákics: Gesnyei-erdő” (KEVEY in DÉNES et al., 1996–1997: 9; KEVEY, 2007b: 50)
 „Kisdobsza: a Kisdobszai-erdő vasútvonaltól délre levő részén” (BÜKI in KEVEY, 2001: 319)
 „Lakócsa: Gerenda-erdő” (KEVEY in DÉNES et al., 1996–1997: 10; KEVEY, 2007b: 50)
 „Marócsa: Gesnyei-erdő” (KEVEY in DÉNES et al., 1996–1997: 10)
 „Nemeske: a Gyöngyös és a Keleti-Gyöngyös torkolatában lévő erdőben, erős állomány” (CSIKY, 2005: 143)
 „Okorág” (HORVÁT, 1942: 53)
 „Okorág: Okorági-erdő” (KEVEY in DÉNES et al., 1996–1997: 10; KEVEY, 2007b: 50)
 „Páprád: Bükk-hát = Kígyós-erdő” (HORVÁT, 1939–1940: 40; KEVEY in DÉNES et al., 1996–1997: 10; KEVEY, 2007a: 19)
 „Páprád: Tilos-erdő” (HORVÁT, 1939–1940: 39; ORTMANN-AJKAI, 1998: 226)
 „Pettend: Alsó-erdő” (KEVEY, 2001: 319)
 „Sellye” (SIMONKAI, 1873: 203)
 „Sumony: Sumonyi-erdő” (KEVEY in DÉNES et al., 1996–1997: 10; KEVEY, 2007b: 50)
 „Teklafalu: Vitéz-erdő” (KEVEY in DÉNES et al., 1996–1997: 10; KEVEY, 2007b: 50)
 „Várad: Sikota” (KEVEY in DÉNES et al., 1996–1997: 10; KEVEY, 2007a: 19)
 „Zaláta: Korong-erdő” (KEVEY, 2007: 50)

Ined.:

- „Lakócsa: Gerenda-erdő” (BOROS Á., ined., 1924: 30)

Nagynyárádi-sík

Lit.:

- „Nagynyárád” (JANKA, 1876: 127)
 „Kisjakabfalva: Vizes-erdő” (KEVEY, 2004: 19)

Ined.:

- „Kisjakabfalva: Vizes-erdő” (KEVEY B., ined., 1980)

Dunántúli-középhegység

Budai-hegység

Herb.:

- „Budapest: Rupp-hegy, tölgyesben egyetlen tő, a közeli kertekből kivadulva” (PIFKÓ D. – TÓKÉSI ?, in BP, 2002)

Bakony

Lit.:

- Valószínűtlen lelőhely: „Nagyvázsony: Kab-hegy” (HORVÁTH M. in RÉDL., 1931: 14)

Megjegyzés: FÖLDVÁRY (1933: 668) ezt az adatot vette át, amikor a „Kab-hegy”-ről említette. HORVÁTH M. elbeszélése alapján RÉDLI (1942: 56) többször is hiába kereste. Megállapítása szerint a növény a Bakonyban nem fordul elő.

Balaton-felvidék

Herb.:

- „Szigliget: Arborétum” (PAPP J. in PU, 1969)
 „Szigliget: Helységi-erdő” (ZSÁK Z. in BP, 1929)
 „Szigliget: Helységi-erdő, lejtős, bokros helyen” (ZSÁK Z. in GU, 1920)
 „Szigliget: Kamon-kő” (BAUER N. in BP, 2002)
 „Szigliget: Patacspusza, hegyi erdőben” (BOROS Á. in BP, 1950)
 „Szigliget: Patacsi-tető északi lábánál” (KEVEY B. in PU, 1976)

Lit.:

- „Nemesgulács: Gulács” (KOVÁCS – TAKÁCS, 1995: 81)
 „Sümeg” (KITAIBEL in BORBÁS, 1900: 325)
 „Szigliget: Helységi-erdő” (ZSÁK, 1941: 31)
 „Szigliget: Kamon-kő, a plató akácosában” (BAUER – MÉSZÁROS – SIMON, 2004: 216)
 „Szigliget: Majális-domb” (SEREGÉLYES in BAUER et al., 2004: 216)

Keszthelyi-hegység

Herb.:

- „Balatonederics: Bece-hegy” (JÁVORKA S. in BP, 1927)
 „Balatonederics: Edericsi-hegy” (JÁVORKA S. in BP, 1927; JÁVORKA S. in GU, 1927; JÁVORKA S. in DU, 1927; STIEBER J. in BP, 1950; BOROS Á. in BP, 1963)
 „Balatongyörök” (PAPP J. in BP, 1950)
 „Balatongyörök: Bodor-hálás” (KÁRPÁTI Z. in BP, 1949; PÉNZES A. in BP, 1949)
 „Balatonederics: Szobakű” (BOROS Á. in BP, 1950)
 „Hévíz: Dobogó-major” (PIERS V. in HS, 1892)
 „Keszthely” (WIERZBICKY P. in BP, 1820)
 „Rezi: Bányafő” (BOROS Á. in BP, 1952)
 „Rezi: Meleg-hegy” (KOVÁTS F. in GU, 1930)
 „Rezi: Meleg-hegyen a Rezi-vár romjainál” (PAPP J. in BP, 1953)
 „Rezi: Rezi-vár” (KÁROLYI Á. in BP, 1952; BORSOS O. in BPU, 1953)
 „Rezi: Púpos-hegy” (SZENCZY A. in BP, cca. 1840)

Lit.:

- „Balatonederics” (JÁVORKA in SOÓ, 1928: 135; PRISZTER in PRISZTER – BORHIDI, 1967: 157)
 „Balatonederics: Sipos-torok, Bisekő, Márványkőfejtő” (SZABÓ, 1987: 86-87)
 „Balatongyörök” (JÁVORKA in SOÓ, 1928: 135)
 „Balatongyörök: Boncsos-tető” (SZODFRIDT – TALLÓS, 1965: 27)
 „Balatongyörök: Halagos” (SZODFRIDT – TALLÓS, 1965: 27)

- „Balatongyörök: Márványkő-tető” (SZODFRIDT – TALLÓS, 1965: 27)
- „Balatongyörök: Becefele – Becei-ugrató” (SZABÓ, 1987: 86-87)
- „Cserszegtomaj: Biked” (DARNAY-DORNYAY, 1943: 8)
- „Gyenesdiás: Pető-hegy” (SOÓ, 1928: 135)
- „Gyenesdiás: Szék-tető” (SZODFRIDT – TALLÓS, 1965: 27)
- „Gyenesdiás – Keszthely: Tömlőc-hegy, Négyszögletű-hegy” (SZABÓ, 1987: 86–87)
- „Hévíz: Dobogó-major” (PIERS in BORBÁS, 1900: 325; CSIBY – TÓTH S., 1981: 61)
- „Keszthely” (KITAIBEL in NEILREICH, 1866: 57; BORBÁS, 1903: 27)
- „Keszthely: Keszthely bokraiban helyenként” (ÁRVAY in BORBÁS, 1900: 325)
- „Keszthely: Közbirtokossági-erdő” (SZODFRIDT – TALLÓS, 1965: 27)
- „Keszthely: Bottyán-hát” (SZODFRIDT – TALLÓS, 1965: 27)
- „Keszthely: Nagymesszelátó” (SZODFRIDT – TALLÓS, 1965: 27; SZABÓ, 1987: 86–87)
- „Keszthely: Szoroshad” (SZODFRIDT – TALLÓS, 1965: 27)
- „Keszthely: Gyötrősnyladék” (SZODFRIDT – TALLÓS, 1965: 27)
- „Nemesvita: Sárkány-erdő” (DARNAY-DORNYAY, 1940: 133; SZODFRIDT – TALLÓS, 1965: 27)
- „Rezi: Csorna-kút” (SZODFRIDT – TALLÓS, 1965: 27)
- „Rezi: Hosszú-hegy” (SZODFRIDT – TALLÓS, 1965: 27)
- „Rezi: Ilona-völgyi Vadlán-lik környéke” (CSIBY – TÓTH S., 1981: 61)
- „Rezi: Meleg-hegy” (SOÓ, 1930: 173)
- „Rezi: Rezi-vár” (WIERZBICKI in BODNÁR, 1957: 64)
- „Rezi: Rezi-vár – Púpos-hegy” (CSIBY – TÓTH S., 1981: 61)
- „Rezi: Púpos-hegy” (DARNAY-DORNYAY, 1943: 8)
- „Rezi: Vár-hegy” (SZODFRIDT – TALLÓS, 1965: 27)
- „Vállus: Csetény” (SZODFRIDT – TALLÓS, 1965: 27)
- „Vállus: Iván-hát” (SZODFRIDT – TALLÓS, 1965: 27)
- „Vállus: Képestői putri” (SZODFRIDT – TALLÓS, 1965: 27)
- „Vállus: Szentmiklós-völgy” (SZODFRIDT – TALLÓS, 1965: 27)
- „Vállus: Várod-hegy” (DARNAY-DORNYAY, 1940: 133)
- „Vállus: az erdészlak fölött, a Várod-hegy É-i lejtőin” (DARNAY-DORNYAY, 1943: 8)
- „Vállus: Vállusi-akol” (SOÓ, 1930: 173)
- „Vállus: Várad-tető”, (SZODFRIDT – TALLÓS, 1965: 27)
- „Vállus: Vékonycser” (SZODFRIDT – TALLÓS, 1965: 27)
- „Vonyarcvashegy: Nyulas” (SZODFRIDT – TALLÓS, 1965: 27)
- „Vonyarcvashegy: vonyarci fenyves, Vashegy, Garga-hegy” (SZABÓ, 1987: 86-87)
- „Zalaszántó” (LOVASSY in BORBÁS, 1903: 27)

Ined.:

- „Balatonederics” (PRISZTER SZ., ined., 1958)
- „Balatonederics: Edericsi-hegy” (KEVEY B., ined., 1984)
- „Balatonederics: a Bece-hegy keleti oldalán tömeges” (BAUER N., ined., 2009)
- „Balatonederics: Cseres-ágya” (KEVEY B., ined., 1986)
- „Balatongyörök: Emberlő-völgyben a völgyfő közelében” (BAUER N., ined., 2009)
- „Balatongyörök: Kígyós-völgy” (BOROS Á., ined., 1950)
- „Gyenesdiás: az Öreg-Szék-tető északi oldalán” (BAUER N., ined., 2009)
- „Keszthely: Keszthely bokraiban helyenként” (ÁRVAY ?, ined., 1804)
- „Keszthely: a Négyszögű-hegy alatti Pilikáni-erdő cseres-tölgyesében” (BAUER N., ined., 2006)

- „Lesenceistvánd: Láz-hegy, a Nagy-Láz-tető gerincétől nyugatra levő sziklás tölgyesében” (BAUER N., ined., 2007)
- „Lesencefalu: Nagy-hegy” (KEVEY B., ined., 1986)
- „Lesencefalu: Somos-tető” (KEVEY B., ined., 1986)
- „Nemesvita: Sárkány-erdő” (KEVEY B., ined., 1986)
- „Rezi: Akol-völgy” (KEVEY B., ined., 1984)
- „Rezi: Cser-vár-háton a szelídgesztenyéstől északra” (BAUER N., ined., 2009)
- „Rezi: Darab-erdő” (BAUER N., ined., 2008)
- „Rezi: Fagyos-kereszt” (KEVEY B., ined., 1984)
- „Rezi: Hideg-völgy” (BAUER N., ined., 2009)
- „Rezi: Hosszú-hegy” (BOROS Á., ined., 1956; KEVEY B., ined., 1984; BAUER N., ined., 2009)
- „Rezi: Hosszú-völgy” (KEVEY B., ined., 1984)
- „Rezi: Keszű-torony-hegyek” (BAUER N., ined., 2009)
- „Rezi: Meleg-hegy” (KEVEY B., ined., 1984)
- „Rezi: a Meleg-hegy északi lábán, a Hullay-tanya felé” (BAUER N., ined., 2009)
- „Rezi: Rezi-vár” (WIERZBICKI P., ined., cca. 1820; KEVEY B., ined., 1984)
- „Rezi: Rezi-erdő” (BAUER N., ined., 2009)
- „Rezi: Púpos-hegy” (KEVEY B., ined., 1977; BAUER N., ined., 2009)
- „Rezi: Vár-hegy” (KEVEY B., ined., 1984)
- „Vállus: Barbacsi-erdő” (KEVEY B., ined., 1986)
- „Vállus: Borzas-lapos = Barbacs-hegy” (BAUER N., ined., 2006)
- „Vállus: Csetény” (KEVEY B., ined., 1987)
- „Vállus: Köves-tető” (KEVEY B., ined., 1985)
- „Vállus: Szentmiklós-völgy felett: Lázi-hegyek” (BAUER N., ined., 2006)
- „Vállus: Szentmiklós-völgy” (KEVEY B., ined., 1985)
- „Vállus: Láz-tető” (BAUER N., ined., 2009)
- „Vállus: Erdészlak” (KEVEY B., ined., 1987)

Nyugat-Dunántúl

Kemeneshát

Lit.:

„Kám: Jeli Arborétumban a Hét-forrásnál” (KEVEY, 1980: 181). Valószínűleg ültetve.

Göcsej

Lit.:

„Göcsej” (SOÓ, 1973: 170)

„Lenti” (PALKÓ in DÉNES, 1999: 287)

Megjegyzés: E két adatnak korábbi nyoma nincs a szakirodalomban. PALKÓ (ex litt., 1988)

„?”-rel közölte TÓTH I. Zs.-tal, aki a „Magyarország védett növényei” c. könyv (FARKAS, 1999) adatbázisát készítette. TÓTH I. Zs. (ex litt., 2010) szerint ez az adat csak véletlen folytán maradt benn a könyvben. SOÓ (1973: 170) könyvében megjelent „Göcsej” adat is valószínűleg elírás lehet (PÓCS, LELKES, ÓVÁRI, ex verb.).

Dél-Dunántúl**Észak-Zala****Ined.:**

Kérdéses lelőhely: Egy erdész Óvári Miklósnak említette, hogy a Nagypapornak és Tilaj közötti erdőben volt egyetlen példány. Az erdőrészt letermelésékor ezt a tövet – „nehogy baja essék” – az erdész hazavitte kertjébe, majd e példány a kertben elpusztult. Óvári (ex litt., 2010) – aki a növényt sem az erdőben, sem az erdész kertjében nem látta – kételkedik az adat hitelességében.

Dél-Zala**Lit.:**

„Nagykanizsa” (PALKÓ in DÉNES, 1999: 287)

Ined.:

„Nagykanizsa: a várostól keletre levő cseres-tölgyesben néhány tű” (VIDÉKI R., ined., 2009)

Külső-Somogy**Lit.:**

„Karád” (HORVÁT, 1941–1942: 356)

„Lengyeltóti” (HORVÁT, 1943: 21)

„Nagycsepely” (PINTÉR in DÉNES, 1999: 287)

Ined.:

„Somogyvár: Télizöld” (KEVEY B., ined., 1998)

Belső-Somogy**Herb.:**

„Nagybajom és Mesztegyő között: Soponya és Sötétkerékpusztá között (BOROS Á. in BP, 1923)

„Somogyszob: Bükkpuszta” (BOROS Á. in BP, 1922)

„Somogyszob: a Bükk-örház közelében, a Macska-likasi-patak mentén” (BOROS Á. in, BP, 1930)

„Somogyszob: Kaszópusztától északnyugatra levő Rinya-erdő” (JÁVORKA S. in BP, 1926; SOÓ R. in BPU, 1957)

Lit.:

„Böhönye: Dávodpuszta” (BOROS, 1924: 30)

- „Böhönye: Tranglus-erdő” (JUHÁSZ in KEVEY et al., 1992: 34)
- „Mesztegnyő: Búsvár” (KEVEY – KLUBER in KEVEY et al., 1992: 34)
- „Mesztegnyő: Búsvár és Mélyéger között” (JUHÁSZ in KEVEY et al., 1992: 34)
- „Mesztegnyő: a Dávodi-tó és a Soponyai-tó között” (JUHÁSZ in KEVEY et al., 1992: 34)
- „Mesztegnyő: Felső-Kak” (JUHÁSZ in KEVEY et al., 1992: 34; BORHIDI in KEVEY et al., 1992: 34)
- „Nagybajom: a Dávodi-tó és a Cifratanya között” (KEVEY – KLUBER in KEVEY et al., 1992: 34)
- „Nagybajom: Felső-Csikotai-erdő” (JUHÁSZ in KEVEY et al., 1992: 34; KEVEY in KEVEY – BORHIDI, 1992: 70)
- „Nagybajom: Lencsenpusztától délre levő Bükk-dűlő” (KEVEY in KEVEY et al., 1992: 34)
- „Nagybajom: Középső-Kaknál a Pirosházi-legelő mellett” (KEVEY – PINTÉR in KEVEY et al., 1992: 34)
- „Nagybajom: Lencsenpuszta és Szilibükk között” (JUHÁSZ – KEVEY – KLUBER in KEVEY et al., 1992: 34)
- „Nagybajom: Szilibükk” (KEVEY in KEVEY – BORHIDI, 1992: 70)
- „Nagykorpád: Móríci-erdő” (KEVEY, 1988: 17)
- „Somogyszob: a Bükk-örház közelében a Macska-likasi-patak mentén” (BOROS, 1936: 80)
- „Somogyszob: Bükk-örház” (KEVEY in KEVEY et al., 1998: 252)
- „Somogyszob: Somogyszob és Kaszópusztá között” (BOROS, 1924: 30; KEVEY, 1977: 87)
- „Somogyszob: Kaszópusztától északnyugatra levő Rinya-erdő” (BOROS, 1924: 30)
- „Somogyszob: Kaszópusztá” (TALLÓS in HORVÁT, 1955-1956: 23)
- „Somogyszob: Rinya-erdő Kis-mező nevű részén” (KEVEY in KEVEY et al., 1998: 252)
- „Somogyszob: Rinya-erdő Szárhomok nevű részén” (KEVEY in KEVEY et al., 1998: 252)
- „Somogyszob: Kővölgyi-erdő” (KEVEY in KEVEY et al., 1998: 252)
- „Szenta: Kiskunovica” (HORVÁT – KEVEY in KEVEY, 1980: 181)
- „Szenta: a Baláta-tó mellett” (BORHIDI – J.-KOMLÓDI, 1959: 290)

Ined.:

- „Böhönye: Dávodpusztánál a Cifra-malom patakja mentén” (BOROS Á., ined., 1923; KEVEY B., ined., 1991)
- „Marcali: Nagy-Gyóta” (KEVEY B., ined., 1994)
- „Marcali: Kis-Gyóta” (KEVEY B., ined., 1997)
- „Mesztegnyő: Mélyéger” (KEVEY B., ined., 2001)
- „Mesztegnyő: a Dávodi-tó és a Soponyai-tó között” (JUHÁSZ M., ined., 1985; KEVEY B., ined., 1986)
- „Mesztegnyő: Felső-Kak” (KEVEY B., ined., 1993)
- „Nagybajom: Kak-pusztá” (BORHIDI A., ined., cca. 1960)
- „Somogyszob: Bükki-malom” (BOROS Á., ined., 1922; KEVEY B., ined., 1975)
- „Somogyszob: Bükkpusztánál a kaszói út, a Macskalikasi-patak, a Bükki-akol és Bördec-pusztá között” (BOROS Á., ined., 1930)
- „Somogyszob: Somogyszob és Kaszópusztá között” (BORHIDI A., ined., 1958)
- „Somogyszob: Kaszópusztától északnyugatra levő Rinya-erdő” (KEVEY B., ined., 1984)
- „Szenta: Szentai-erdő” (BORHIDI A., ined., cca. 1960)

Marcali-hátLit.:

„Somogyzsitfa: Szőcsénypuszta, Véssey Sándor erdeje” (DARNAY-DORNYAY, 1940: 133)

ZselicHerb.:

- „Almamellék: Terecsény” (LÁNYI ? in BP, 1954)
 „Bakóca: Alsó-kövesd” (HORVÁT A. O. in HP, 1961)
 „Bószénfa: Ropolyusztta: a Törjék-erdő rakodójánál” (SZOLLÁT GY. in BP, 1999)
 „Szenna–Lipótfá” (HORVÁT A. O. in HP, 1961)
 „Szenna–Lipótfá: Dennai-erdő” (SOÓ R. in BPU, 1957)
 „Töröcske: Ropolyi-erdő” (JÁVORKA S. in BP, 1925)
 „Töröcske: Ropolyi-erdő: Kardos-rét felé” (JÁVORKA S. in BP, 1948)
 „Töröcske: Töröcskei-erdő” (SZOLLÁT GY. in BP, 2000)

Lit.:

- „Almamellék: Nagytrecsény” (HORVÁT, 1942: 53)
 „Bakóca: Hollófészkek” (HORVÁT, 1939–1940: 37)
 „Boldogasszonyfa: Gál-völgy” (BOROS, 1924: 30)
 „Cserénfa” (HORVÁT, 1958: 42)
 „Gálosfa” (KITAIBEL, 1808: 117; KITAIBEL in NEILREICH, 1866: 57; KITAIBEL in HORVÁT, 1939–1940: 39)
 „Gálosfa: Vörösalma-erdő” (BORHIDI, 1984: 4. táblázat)
 „Hajmás” (BOROS, 1924: 30)
 „Kaposgyarmat: Tótfalusi-erdő” (BORHIDI, 1984: 105)
 „Kaposvár” (KITAIBEL in GOMBOCZ, 1945: 433; HOLLÓS, 1912: 279; JÁVORKA in PRISZTER – BORHIDI, 1967: 157)
 „Kaposvár: Nádasdi-erdő” (HORVÁT, 1942: 53; BORHIDI, 1984: 5. táblázat)
 „Palé” (HORVÁT, 1939–1940: 37)
 „Sásd” (HORVÁT, 1942: 53)
 „Somogyhárság: Enyezdi-erdő” (BORHIDI, 1984: 4. táblázat)
 „Szenna–Lipótfá (PRISZTER – BORHIDI, 1967: 157; HORVÁT, 1976: 28)
 „Szenna–Lipótfá: Bányai-erdő” (BORHIDI, 1984: 5. táblázat)
 „Szenna–Lipótfá: Cseberki-erdő” (BORHIDI, 1984: 4. táblázat)
 „Szenna–Lipótfá: Dennai-erdő” (BORHIDI, 1984: 4. táblázat)
 „Szentbalázs: Hercegeképe” (HORVÁT, 1958: 34; BORHIDI, 1984: 4. táblázat)
 „Szentbalázs: Kóta” (BORHIDI, 1984: 105)
 „Szentlászló” (KITAIBEL, 1799: 431; KITAIBEL in NEILREICH, 1866: 57; KITAIBEL in BOROS, 1924: 30; KITAIBEL in HORVÁT, 1939–1940: 38)
 „Töröcske: Ropolyi-erdő” (HORVÁT, 1942a: 53; BORHIDI, 1984: 4. táblázat)
 „Visnye: Pacsérvisnye-Vitorág” (AMBRÓZY in BOROS, 1924: 30)
 „Visnye: Boros-erdő” (BORHIDI, 1984: 4. táblázat)
 „Zselickislak: Pölöskei-erdő” (BORHIDI, 1984: 4. táblázat)

Ined.:

- „Baranyajenő: Kósa-gödör” (KEVEY B., ined., 1996)
 „Baranyajenő: Öreg-hegy” (KEVEY B., ined., 2000)
 „Bárdudvarnok: Botroci-völgy” (KEVEY B., ined., 1985)
 „Bőszénfa” (BORHIDI A., ined., cca. 1960; ISÉPY I., ined., cca. 1970)
 „Bőszénfa: Ropoly” (KEVEY B., ined., 2003)
 „Bőszénfa: Szenttamáspusztá” (SOMOGYI ?, ined., 1997)
 „Cserénfa: Alja-patak” (KEVEY B., ined., 1988)
 „Kaposvár” (JÁVORKA S., ined., 1948)
 „Kaposvár: Nádasdi-erdő” (KEVEY B., ined., 1981)
 „Kaposvár: Nádasdi-erdő: Vas-kapu” (KEVEY B., ined., 2000)
 „Patca” (ISÉPY I., ined., cca. 1970)
 „Sántos: Herceg-forrás” (KEVEY B., ined., 2002)
 „Simonfa” (BORHIDI A., ined., cca. 1960)
 „Szenna–Lipótfá: Dennai-erdő” (BORHIDI A., ined., cca. 1960; KEVEY B., ined., 1984)
 „Töröcske: Ropolyi-erdő” (BORHIDI A., ined., cca. 1960)
 „Visnye: Boros-erdő” (BORHIDI A., ined., cca. 1960)
 „Zselickisfalud” (BORHIDI A., ined., cca. 1960)
 „Zselickisfalud: Kardosfa” (BORHIDI A., ined., cca. 1960)
 „Zselickislak: Pölöskei-erdő” (BORHIDI A., ined., cca. 1960)
 „Zsibót: a falu feletti erdőben” (CSIKY J., ined., 2009)

VölgyiségHerb.:

- „Kurd” (JÁVORKA S. – ZÓLYOMI B. in HORVÁT A. O. in BP, 1942: 53)
 „Kurd: a lengyeli országút serpentinjén, erdőszélén” (BAKSAY L.– JÁVORKA in BP, 1950)
 „Lengyel” (FILARSZKY N. in BP, 1929)
 „Mekényes és Lengyel között” (HORVÁT in HP, 1961)
 „Mekényes” (HORVÁT in HP, 1962)

Lit.:

- „Ág” (TÓTH I. ZS. in DÉNES, 1999: 287)
 „Dűzs” (TÓTH I. ZS. in DÉNES, 1999: 287)
 „Kisvaszar: Vaszari-erdő” (HORVÁT, 1939-1940: 36)
 „Kurd” (JÁVORKA – ZÓLYOMI in HORVÁT, 1942: 53)
 „Kurd: Csalános, igen nagy tömegben” (CSIKY, 2005: 143)
 „Lengyel” (HOLLÓS, 1912: 279; JÁVORKA – ZÓLYOMI in HORVÁT, 1942: 53; G. HERMANN in PRISZTER – BORHIDI, 1967: 157)
 „Nagyhajmás” (HOLLÓS, 1912: 279)

Ined.:

- „Ág: Vágyom-völgy” (TÓTH I. ZS., ined., 1989; KEVEY B., ined., 1991)
 „Dűzs: Mucsi-hegy” (TÓTH I. ZS., ined., cca. 1990)
 „Komló–Kisbattyán: Battyán-hegy” (KEVEY B., ined., 1983)

„Lengyel: Papdi-erdő” (HORVÁT A. O. – KEVEY B., ined., 1977)

Nyugati-Mecsek

Herb.:

„Baranya” (PECK ? in BP, cca. 1850-1880)

„Kővágószőlős: Jakab-hegy” (KÜMMERLE J. B. – JÁVORKA S. in BP, 1922; SOÓ R. in DU, 1938; VIDA G. in BP, 1954)

„Kővágószőlős: a Jakab-hegy Abaliget felőli erdeiben” (BOROS Á. in BP, 1917)

„Mánfa: Mély-völgyben a Darázs-forrásnál” (BOROS Á. in BP, 1946)

„Orfű: Rózsa-hegy” (ROSEMBERSZKY Ö. in BP, 1950)

„Orú: Szuadó-völgy” (BOROS Á. in BP, 1940; SZUJKÓ–LACZA J. in BP, 1956)

„Pécs” (SADLER J. in BP, cca. 1820-1840)

„Pécs: Mecsek” VÖRÖSS L. Zs. in PU, 1960)

„Pécs: Árpád-tető és a Nagy-mély-völgy között” (HORVÁT A. O. in HP, 1954)

„Pécs: Lapis” (SOÓ R. in BPU, 1936)

„Pécs: Lapis vadászház” (BOROS Á. in BP, 1922)

„Pécs: Mecsekszentkútnál a Vörös-hegyen” (KÁRPÁTI Z. in BP, 1934)

„Pécs: Melegmáyi-völgy” (KÁRPÁTI Z., BP: 1952; ROSEMBERSZKY Ö. in BP, 1960)

„Pécs: Misina” (KÁROLYI Á. in BP, 1956; SOÓ R. in BPU, 1956)

„Pécs: Nagy-Mély-völgy” (BÁNÓ I. in BP, 1948; KÁROLYI Á. in BP, 1962)

„Pécs: Tubes” (PÉNZES A. in BP, 1949; SOÓ R. – BORSOS O. in BPU, cca. 1955; PRISZTER Sz. in BPU, 1966)

Lit.:

„Abaliget” (HORVÁT, 1942: 53; PRISZTER – BORHIDI, 1967: 157)

„Abaliget: Virágos-völgy” (KEVEY, 2008: 30. táblázat)

„Bakonya: a Sás-völgy Kecskéhati-völgy nevű mellékvölgyében” (KEVEY, 1997: 94)

„Bakonya: a Sás-völgy Pósa-völgy nevű mellékvölgyében” (KEVEY, 1997: 94)

„Boda” (HORVÁT, 1957b: 167)

„Bükkösd” (HORVÁT, 1942: 53)

„Cserkút: Boldogasszony-tető” (KEVEY in KEVEY – BORHIDI, 2005: 308)

„Cserkút: Cserkúti-domb” (KEVEY in KEVEY – BORHIDI, 2005: 308)

„Cserkút: Nagy-Mál-tető” (KEVEY in KEVEY – BORHIDI, 2005: 308)

„Hetvehely” (HORVÁT, 1942: 53)

„Hetvehely: Nyárás-völgy” (KEVEY, 1997: 94)

„Husztót” (HORVÁT, 1958: 36)

„Komló: Hasmány-tető” (FAZEKAS in TÓTH I. Zs., 2000: 137)

„Komló: Jánosipusztánál a Hamvas-völgyben” (TÓTH I. Zs., 2007: 67)

„Kővágószőlős: a Jakab-hegy Fonyó-hát nevű részén” (KEVEY in KEVEY – BORHIDI, 2005: 308)

„Kővágószőlős és Abaliget között” (HORVÁT, 1958: 34)

„Kővágótöttös: Sás-völgy” (KEVEY, 2008: 29. táblázat)

„Mánfa: Budafa” (HORVÁT, 1942: 53)

„Mánfa: Körtvélyesi-árok” (KEVEY, 1997: 94)

„Mánfa: Kő-lyuk” (KEVEY, 1997: 94)

„Mánfa: Malom-völgy” (KEVEY in KEVEY – BORHIDI, 1998: 87)

- „Mánfa: Mánfa és Árpád-tető között” (KEVEY, 1977: 154)
- „Mánfa: Melegmányi-völgy” (KEVEY in KEVEY – BORHIDI, 1998: 58)
- „Mánfa: a Mély-völgy Vágoti-völgy nevű mellékvölgyében” (KEVEY, 1997: 94)
- „Mánfa: Száraz-gödör” (KEVEY in KEVEY – BORHIDI, 1998: 69)
- „Mánfa: Zsidó-völgy” (KEVEY in KEVEY – BORHIDI, 1998: 58)
- „Orfű: Domokos” (KEVEY in KEVEY – BORHIDI, 1998: 87)
- „Orfű: Gubacsos” (KEVEY in KEVEY – BORHIDI, 1998: 79)
- „Orfű: Körtvélyesi-árok” (KEVEY, 1997: 94)
- „Orfű: Jakab-hegy alján” (HORVÁT, 1935: 7)
- „Orfű: Mecsekrákos” (HORVÁT, 1958: 42)
- „Orfű: Nagy-kaszáló” (KEVEY in KEVEY – BORHIDI, 1998: 79)
- „Orfű: Szuadó-völgy” (KEVEY, 1977: 158; KEVEY, 1997: 94)
- „Orfű: Vágot-Lőrée” (HORVÁT, 1972: 96)
- „Orfű: Vörös-hegy” (HORVÁT, 1936: 19; MILLNER, 2005: 116; KEVEY, 1977: 114; KEVEY in KEVEY – BORHIDI, 1998: 79)
- „Pécs: Mecsek” (NENDTVICH K., 1836: 14, 30; NENDTVICH T., 1846: 289; NENDTVICH T. in KERNER, 1863: 572; SIMONKAI, 1873: 203)
- „Pécs: Baglyas” (KEVEY in KEVEY – BORHIDI, 1998: 87)
- „Pécs: Bálics-tető” (KEVEY in KEVEY – BORHIDI, 1998: 47)
- „Pécs: Bánatelep” (HORVÁT, 1935: 7)
- „Pécs: Bertalan-szikla” (HORVÁT, 1957b: 167)
- „Pécs: Büdös-kút” (FEKETE-BLATNY, 1913: 613; PRISZTER in PRISZTER – BORHIDI, 1967: 157)
- „Pécs: Büdöskúti-oldal” (KEVEY in KEVEY – BORHIDI, 1998: 87)
- „Pécs: Dömörkapu” (KEVEY in KEVEY – BORHIDI, 1998: 58; DÉNES, 1994: 20)
- „Pécs: Éger-völgy” (KEVEY, 2008: 30. táblázat)
- „Pécs: Fehér-kút” (KEVEY in KEVEY – BORHIDI, 1998: 58)
- „Pécs: Gilice-hegy” (HORVÁT, 1957b: 167)
- „Pécs: Isten-kút” (HORVÁT, 1942: 53)
- „Pécs: Kanta-vár” (KEVEY, 1977: 114; KEVEY in KEVEY – BORHIDI, 1998: 79)
- „Pécs: Kis-rét” (KEVEY in KEVEY – BORHIDI, 1998: 79)
- „Pécs: Lapis” (KEVEY, 1977: 114; KEVEY in KEVEY – BORHIDI, 1998: 79)
- „Pécs: Lusta-völgy” (KEVEY in KEVEY – BORHIDI, 1998: 87)
- „Pécs: Magyarürög” (HORVÁT, 1972: 96)
- „Pécs: Makár” (HORVÁT, 1972: 96)
- „Pécs: Mecsekszentkút” (SOÓ in HORVÁT, 1942: 53)
- „Pécs: Mecsekszentkútnál a Vörös-hegyen” (KEVEY, 1977: 142; KEVEY in KEVEY – BORHIDI, 1998: 47)
- „Pécs: Melegmányi-völgy” (HORVÁT, 1942: 53; KEVEY, 1977: 142)
- „Pécs: Melegmányi-völgy és Mély-völgy között” (HORVÁT, 1958: 34)
- „Pécs: Misina” (HORVÁT, 1935: 7; PRISZTER – BORHIDI, 1967: 157; KEVEY in KEVEY – BORHIDI, 1998: 69; DÉNES, 1994: 20)
- „Pécs: Nagy-Deindol” (KEVEY, 1977: 114)
- „Pécs: Nagy-Mély-völgy” (HORVÁT, 1935: 7)
- „Pécs: Nagy-Mély-völgyben a Kánya-forrásnál” (KEVEY, 1997: 94)
- „Pécs: a Nagy-Mély-völgy Farkas-gödör nevű mellékvölgyében” (KEVEY, 1997: 94)
- „Pécs: Páfrányos” (KEVEY in KEVEY – BORHIDI, 1998: 87)
- „Pécs: Patacsnál az Ó-hegyen” (KEVEY in KEVEY – BORHIDI, 2005: 308)
- „Pécs: Remete-rét” (KEVEY in KEVEY – BORHIDI, 1998: 47)

„Pécs: Rózsa-hegy” (PRISZTER – BORHIDI, 1967: 157; KEVEY in KEVEY – BORHIDI, 1998: 79)

„Pécs: Sós-hegy” (KEVEY in KEVEY – BORHIDI, 1998: 92)

„Pécs: Száraz-tó” (KEVEY in KEVEY – BORHIDI, 1998: 87)

„Pécs: a Szent Bertalan kápolna felett” (MAYER in HORVÁT, 1935:11)

„Pécs: Tolvaj-gödör” (KEVEY in KEVEY – BORHIDI, 1998: 87)

„Pécs: Tubes” (HORVÁT, 1946: 46; PRISZTER – BORHIDI, 1967: 157; KEVEY in KEVEY – BORHIDI, 1998: 69)

„Pécs: Zsidó-völgy” (KEVEY in KEVEY – BORHIDI, 1998: 79)

„Szentkatalin” (HORVÁT, 1942: 53)

Ined.:

„Abaliget: Kövesdi-hát” (KEVEY B., ined., 1986)

„Bános: Lóri-forrás” (KEVEY B., ined., 1983)

„Bános: Szakadás” (KEVEY B., ined., 1987)

„Bükkösd: Meleg-mál” (KEVEY B., ined., 1990)

„Cserkút” (MILLNER P., ined., 1974)

„Hetvehely: Rádó” (KEVEY B., ined., 2006)

„Hetvehely: Sás-völgy” (KEVEY B., ined., 1977)

„Husztót: Husztóti-völgy” (KEVEY B., ined., 1986)

„Kővágószőlős: Jakab-hegy” (BOROS Á., ined., 1917; KEVEY B., ined., 1978)

„Kővágószőlős: Bodó-hegy” (KEVEY B., ined., 1988)

„Kővágótöttös: Herma-hegy” (KEVEY B., ined., 1988)

„Kővágótöttös: Karácsony-tó” (KEVEY B., ined., 2008)

„Mánfa: Nagy-forrás-völgy” (KEVEY B., ined., 1987)

„Orfű: Szuadónál a Lázadó nevű helyen” (MILLNER P., ined., 1955)

„Orfű: Víz-fő” (KEVEY B., ined., 1981), MILLNER P., ined., 1971)

„Orfű: Vörös-hegy északi lába és lejtője” (BOROS Á. – VAJDA L., ined., 1952)

„Orfű: Zsidó-völgy” (KEVEY B., ined., 1987)

„Pécs: Bányatelep: Letics-parlag” (BOROS Á., ined., 1953)

„Pécs: Büdös-kúttól a Lapsi-vadászház felé” (BOROS Á., ined., 1922)

„Pécs: Dömörkapu” (KEVEY B., ined., 1970)

„Pécs: Éger-völgy” (KEVEY B., ined., 1974)

„Pécs: Éger-völgynél az Ólaki-hátnál” (KEVEY B., ined., 1996)

„Pécs: Kanta-vártól északra” (BOROS Á., ined., 1953)

„Pécs: Kereszt-kunyhó” (KEVEY B., ined., 1980)

„Pécs: Lámpás-völgy” (KEVEY B., ined., 1974)

„Pécs: Letics-parlag” (BOROS Á., ined., 1953)

„Pécs: Mecsekszentkútnál a Kis-mély-völgyben” (KEVEY B., ined., 1978)

„Pécs: Mecsekszentkútnál a Vörös-hegyen” (BOROS Á., ined., 1952)

„Pécs: Nagy-Mély-völgy” (BOROS Á., ined., 1953; KEVEY B., ined., 1974),

„Pécs: Zsolnai-kút” (KEVEY B., ined., 1990)

„Pécs: Zsuppon-parlag” (KEVEY B., ined., 1979)

Keleti-Mecsek

Herb.:

- „Hosszúhetény: Sín-gödör” (HORVÁT A. O. in HP, 1957)
 „Hosszúhetény: Hidasi-völgy” (HORVÁT A. O. in HP, 1956; KÁROLYI Á. in BP, 1956)
 „Hosszúhetény: a Zengő-vár tölgysesében” (KÁRPÁTI Z. in BP, 1951)
 „Kárász” (HORVÁT A. O. in HP, 1958)
 „Magyaregregy: Köves-tető” (HORVÁT A. O. in HP, cca. 1960)
 „Máza és Váralja között (HORVÁT A. O. in HP, 1959)
 „Mecsek nádásd: Rák-vár” (HORVÁT A. O. in HP, 1960).
 „Óbánya” (HORVÁT A. O. 1935: 7)
 „Pécsvár: Zengő” (HORÁNSZKY A. in BP, 1951)
 „Szászvár” (HORVÁT A. O. in HP, 1958)
 „Váralja” (HORVÁT A. O. in HP, 1959)
 „Vékény: Lencse-kút-tető” (PAPP J. in BP, 1946)

Lit.:

- „Hosszúhetény” (SIMONKAI, 1973: 203)
 „Hosszúhetény: Bába-völgy” (KEVEY, 1993: 47)
 „Hosszúhetény: Baglyas-hegy” (TÓTH I. Zs., 1998: 45)
 „Hosszúhetény: Hármashegy” (TÓTH I. Zs., 1998: 45)
 „Hosszúhetény: Köves-tető = Kövesdi-hegy” (TÓTH I. Zs., 1998: 45)
 „Hosszúhetény: Kövesdi-hegy” (PAPP J. in HORVÁT, 1957b: 167)
 „Hosszúhetény: Máté-part” (TÓTH I. Zs., 2000: 137)
 „Hosszúhetény: Nagy-mező” (DÉNES, 1996: 75)
 „Hosszúhetény: Potor-hegy” (TÓTH I. Zs., 2000: 137)
 „Hosszúhetény: Sín-gödör” (TÓTH I. Zs., 2002: 117)
 „Hosszúhetény: Szürke-rét” (KEVEY, 2007c: 47)
 „Hosszúhetény: Takanyó-völgy” (TÓTH I. Zs., 2000: 137)
 „Hosszúhetény: Takanyó-hegy” (KEVEY, 2007c: 37)
 „Hosszúhetény: Bába-hegy” (TÓTH I. Zs., 2000: 137)
 „Hosszúhetény: Cigány-hegy” (TÓTH I. Zs., 2000: 137)
 „Hosszúhetény: Csengő-hegy” (TÓTH I. Zs., 2000: 137; KEVEY, 2007c: 47)
 „Hosszúhetény: a falu alatti 501 m-es névtelen hegyen” (KEVEY, 2007c: 18)
 „Hosszúhetény: Hárs-tető” (TÓTH I. Zs., 2000: 137)
 „Hosszúhetény: Hidasi-hát” (TÓTH I. Zs., 1998: 45)
 „Hosszúhetény: Kecskégyűr” (TÓTH I. Zs., 1998: 45)
 „Hosszúhetény: Róka-hegy” (TÓTH I. Zs., 2000: 137)
 „Hosszúhetény: Takanyó-hegy” (KEVEY, 2007c: 37)
 „Hosszúhetény: Sín-gödör” (HORVÁT, 1976: 28)
 „Kárász: Határ-oldal” (TÓTH I. Zs., 1998: 45)
 „Magyaregregy: Ereszvény” (TÓTH I. Zs., 2000: 137)
 „Magyaregregy: Hodács” (TÓTH I. Zs., 2000: 137)
 „Magyaregregy: Köves-tető” (HORVÁT, 1961: 100; TÓTH I. Zs., 1998: 45; KEVEY, 2007c: 47)
 „Magyaregregy: Máré-vár” (HORVÁT, 1957b: 167; KEVEY, 2007c: 47)
 „Magyaregregy: Mészkemence-oldal” (TÓTH I. Zs., 1998: 45)
 „Magyaregregy: Miklós-vár” (TÓTH I. Zs., 1998: 45; KEVEY, 2007c: 47)
 „Magyaregregy: Szép-erdő” (TÓTH I. Zs., 2002: 117)
 „Magyaregregy: Hászé-tető” (TÓTH I. Zs., 1998: 45)
 „Magyaregregy: Szerencsen-hegy” (KEVEY, 2007c: 37)

- „Magyaregregy: Vár-völgy”.
- „Máza: Máza-vízárók” (KEVEY, 1993: 47)
- „Máza: Bargyak” (TÓTH I. Zs., 2000: 137)
- „Máza: Cigány-hegy” (TÓTH I. Zs., 2000: 137)
- „Máza: Dóra-irtás” (TÓTH I. Zs., 2000: 137)
- „Máza: Kandida” (TÓTH I. Zs., 2000: 137)
- „Máza: Szamár-hegy” (TÓTH I. Zs., 2000: 137)
- „Mecseknádasd: Kirchenberg” (FEKETE-BLATNY, 1913: 613)
- „Mecseknádasd: Bán-szállás” (TÓTH I. Zs., 2007: 67; KEVEY, 2007c: 37)
- „Mecseknádasd: Réka-vár” (TÓTH I. Zs., 1998: 45; KEVEY, 2007c: 18)
- „Mecseknádasd: Kopasz-hegy” (TÓTH I. Zs., 2000: 137; KEVEY, 2007c: 47)
- „Mecseknádasd: Sárkányjárás” (TÓTH I. Zs., 2000: 137)
- „Mecseknádasd: Templom-hegy” (TÓTH I. Zs., 1998: 45)
- „Óbánya” (HORVÁT, 1935: 7)
- „Óbánya: Hideg-tető” (HORVÁT, 1942: 53)
- „Óbánya: Döngölt-árok” (KEVEY, 1993: 47)
- „Óbánya: Hosszú-tető” (TÓTH I. Zs., 1998: 45)
- „Óbánya: Köves-tető” (TÓTH I. Zs., 1998: 45)
- „Óbánya: Molnár-földek” (TÓTH I. Zs., 2000: 137)
- „Óbánya: Óbányai-völgy” (TÓTH I. Zs., 1998: 45)
- „Óbánya: Somos-hegy” (TÓTH I. Zs., 2000: 137)
- „Óbánya: Winterberg” (TÓTH I. Zs., 2002: 117)
- „Pécsvár: Almás-gödör” (TÓTH I. Zs., 2000: 137)
- „Pécsvár: Csiger-gödör” (TÓTH I. Zs., 2000: 137)
- „Pécsvár: Csiger-tető” (TÓTH I. Zs., 2007: 67; KEVEY, 2007c: 28)
- „Pécsvár: Horog-hinta” (TÓTH I. Zs., 2000: 137)
- „Pécsvár: Komlós-völgy” (TÓTH I. Zs., 1998: 45)
- „Pécsvár: a Lótér és a körülötte lévő erdőkben” (TÓTH I. Zs., 2000: 137)
- „Pécsvár: Ruzsoma” (TÓTH I. Zs., 2000: 137)
- „Pécsvár: Somos” (KEVEY, 2007c: 18)
- „Pécsvár: Vörösma” (TÓTH I. Zs., 2000: 137)
- „Pécsvár: Zengő” (TÓTH I. Zs., 1998: 45)
- „Szászvár” (HORVÁT, HP., 1958)
- „Szászvár: Balincai vadászház és a Saskói-rét között” (TÓTH I. Zs., 2000: 137)
- „Szászvár: a Csepegő-árok koronglövő lőtér utáni oldalvölgyében” (TÓTH I. Zs., 2007: 67)
- „Szászvár: Csiszár-tető” (TÓTH I. Zs., 2007: 67)
- „Szászvár: Győri-piac és Piócás-patak feletti véderdőben” (TÓTH I. Zs., 2007: 67)
- „Szászvár: Ördög-oldal” (TÓTH I. Zs., 2000: 137)
- „Szászvár: Somlyó” (TÓTH I. Zs., 2000: 137)
- „Szászvár: Szászvár-bányatelep volt iskolája mögötti erdőben” (TÓTH I. Zs., 2000: 137)
- „Szászvár: Szekernye” (TÓTH I. Zs., 2000: 137)
- „Váralja: Baka útja” (TÓTH I. Zs., 1998: 45)
- „Váralja: Dög-kút-tető” (KEVEY, 2007c: 37)
- „Váralja: Farkas-árok” (TÓTH I. Zs., 1998: 45)
- „Váralja: Harács-mező” (KEVEY, 2007c: 37)
- „Váralja: Kangyásma” (TÓTH I. Zs., 2002: 117)
- „Váralja: a Középg-hegy kőbányák felé futó völgyeinek oldalán” (TÓTH I. Zs., 2007: 67)
- „Váralja: Lapát-vár” (TÓTH I. Zs., 1998: 45)
- „Váralja: Nagy-hegy” (TÓTH I. Zs., 2002: 117)

„Váralja: Szószék” (TÓTH I. Zs., 2002: 117)
 „Váralja: Vörös-cser” (TÓTH I. Zs., 1998: 45; KEVEY, 2007c: 37)
 „Vékény: Akai-tető” (TÓTH I. Zs., 2000: 137)
 „Vékény: a Kecske-hát és a Nyomákói-patak között” (TÓTH I. Zs., 2007: 67)
 „Vékény: a Saskói-rét közelében” (TÓTH I. Zs., 2002: 117)
 „Vékény: Csepegő-árok” (KEVEY, 1993: 47)
 „Vékény: Lencse-kút-tető” (PAPP J. in HORVÁT, 1957b: 167)
 „Vékény: az Öreg-Nyereg-patak mentén” (TÓTH I. Zs., 2002: 117)
 „Vékény: Park-erdő” (TÓTH I. Zs., 2000: 137)
 „Vékény: a Piócás-patak oldalában” (TÓTH I. Zs., 2002: 117)
 „Vékény: Sándorfá” (TÓTH I. Zs., 2000: 137)
 „Vékény: Sánta-gyalogúti-árok” (TÓTH I. Zs., 2002: 117)
 „Vékény: Somos” (HORVÁT, 1961: 100; TÓTH I. Zs., 1998: 45; KEVEY, 2007c: 47)
 „Vékény: Kis-Somos” (KEVEY, 2007c: 47)
 „Vékény: Vékényi-völgy” (TÓTH I. Zs., 1998: 45)
 „Zengővárkony: Öregbogdán” (TÓTH I. Zs., 2002: 117)
 „Zengővárkony: Kecske-hát” (TÓTH I. Zs., 2002: 117)

Ined.:

„Hosszúhetény: Baglyas-hegy” (KEVEY B., ined., 1983)
 „Hosszúhetény: Egregyi-völgy” (KEVEY B., ined., 1981)
 „Hosszúhetény: Hegymöge” (KEVEY B., ined., 1997)
 „Hosszúhetény: Sín-gödör” (KEVEY B., ined., 1982)
 „Hosszúhetény: Bába-hegy” (KEVEY B., ined., 1984)
 „Hosszúhetény: Balázs-orma” (KEVEY B., ined., 1984)
 „Hosszúhetény: Cigány-hegy” (KEVEY B., ined., 1982)
 „Hosszúhetény: Csengő-hegy” (BOROS Á., ined., 1958)
 „Hosszúhetény: Hidasi-völgy” (KEVEY B., ined., 1982)
 „Hosszúhetény: Hidasi-hát” (KEVEY B., ined., 1983)
 „Hosszúhetény: Kisújbanánál a Mészégető nevű helyen” (KEVEY B., ined., 1987)
 „Hosszúhetény: Kisújbanya közelében a Rikájó nevű helyen” (KEVEY B., ined., 1983)
 „Hosszúhetény: Szentlászlói-völgy” (KEVEY., ined., 1974)
 „Hosszúhetény: Vajda-völgy” (KEVEY B., ined., 1984)
 „Kárász: Határ-oldal” (KEVEY B., ined., 1983)
 „Magyaregregy: Cikói-völgy” (KEVEY B., ined., 1983)
 „Magyaregregy: Egregyi-völgy” (KEVEY B., ined., 1981)
 „Magyaregregy: Miklós-vár” (KEVEY B., ined., 1982)
 „Magyaregregy: Sín-hegy” (KEVEY B., ined., 1988)
 „Máza: Szamár-hegy” (KEVEY B., ined., 1983)
 „Mecseknádasd: Kopasz-hegy” (KEVEY B., ined., 1983)
 „Mecseknádasd: Templom-hegy” (KEVEY B., ined., 1983)
 „Óbánya: Hosszú-tető” (KEVEY B., ined., 1983)
 „Óbánya: Óbányai-völgy” (KEVEY B., ined., 1981)
 „Óbánya: Somos-hegy” (KEVEY B., ined., 1983)
 „Óbánya: Szenes-tető” (KEVEY B., ined., 1983)
 „Pécsvár: Antalkép” (KEVEY B., ined., 1984)
 „Szászvár: Somlyó” (KEVEY B., ined., 1982)
 „Váralja: Dög-kút-tető” (KEVEY B., ined., 1983)

- „Váralja: Szószék” (KEVEY B., ined., 1982)
 „Váralja: Vörös-cser” (KEVEY B., ined., 1988)
 „Vékény: Német-döglés” (KEVEY B., ined., 1983)
 „Vékény: Vár-völgy” (KEVEY B., ined., 1982)
 „Zengővárkony: Kecske-hát” (KEVEY B., ined., 1982)

Villányi-hegység

Herb.:

- „Bisse” (PRISZTER SZ. in. BPU, 1965; PRISZTER SZ. in GU, 1965)
 „Bisse: Bissei-völgy” (SIMON – PRISZTER SZ. – BORHIDI A. in BPU, 1965)
 „Máriagyűd” (HEUFFEL J. in BP, 1874; BOROS Á. in BP, 1942)
 „Nagyharsány” (BORBÁS V. in BP, 1873; SIMONKAI L. in BP, 1873; SOÓ R. in BPU, 1956)
 „Nagyharsány: Harsányi-hegy = Szársomlyó” (BOHÁTSCH ?. in BP, 1876; ANDRASOVSKY J. in BP, 1915; ANDRASOVSKY J. in DU, 1915; JÁVORKA S. in BP, 1915; BOROS Á. in BP, 1922; VAJDA L. in BP, 1931; KÁRPÁTI Z. in BP, 1934; CSAPODY V. in BP, 1935; JÁVORKA S. in BP, 1948; KÁROLYI Á. in BP, 1965; JEANPLONG J. in GU, 1967; PRISZTER SZ. in BPU, 1966)
 „Nagyótótfalu” (Anon. in BP, 1957)
 „Nagyótótfalu: Császár-hegy” (PAPP J. in BP, 1946)

Lit.:

- „Bisse: a Tenkes-erdő Pécsi-lapis nevű völgyében” (KEVEY, 1985-1986: 1. táblázat)
 „Bisse: Poszhagymás” (KEVEY, 1985-1986: 1. táblázat)
 „Bisse: Remete” (KEVEY, 1984b: 27)
 „Bisse: Tenkes” (PRISZTER – BORHIDI, 1967: 157; KEVEY, 1977: 114)
 „Kistótótfalu” (HORVÁT, 1942: 53)
 „Kistótótfalu: Tenkes” (HORVÁT, 1958: 36)
 „Kistótótfalu: Átai-hegy” (KEVEY, 1984b: 27)
 „Kistótótfalu: Csicsó-hegy” (KEVEY, 1985-1986: 1. táblázat)
 „Máriagyűd: Tenkes” (HORVÁT, 1956: 139; PRISZTER – BORHIDI, 1967: 157; DÉNES, 1993: 24)
 „Nagyharsány: Harsányi-hegy = Szársomlyó” (KITAIBEL, 1799: 449; KITAIBEL in NEIL-REICH, 1866: 57; JANKA, 1867: 127; SIMONKAI, 1873: 203; BOROS, 1924: 30; HORVÁT, 1942: 53; PRISZTER – BORHIDI, 1967: 157; KEVEY, 1977: 114; KEVEY, 1985-1986: 1. táblázat; DÉNES, 1994: 22)
 „Nagyharsány: Fekete-hegy” (DÉNES, 1994: 24)
 „Nagyótótfalu: Császár-hegy” (PRISZTER – BORHIDI, 1967: 157; KEVEY, 1984b: 27)
 „Nagyótótfalu: Török-cser” (HORVÁT, 1936: 19)
 „Palkonya: Siklósi-völgy” (KEVEY, 1985-1986: 1. táblázat)
 „Siklós: Csukma-hegy” (DÉNES, 1994: 22)
 „Villány” (HORVÁT, 1972: 127)
 „Villánykövesd: Fekete-hegy” (HORVÁT, 1942: 53; KEVEY, 1984b: 27)
 „Vokány” (KEVEY, 1977: 114)

Ined.:

- „Csarnóta: Kopasz-hegy” (KEVEY B., ined., 1989)
 „Kistótfalu: Csukma-hegy” (KEVEY B., ined., 1981)
 „Kistótfalu: Kopasz-hát” (KEVEY B., ined., 1999)
 „Máriagyűd: a kolostor és a kálvária felett” (BOROS Á., ined., 1940; KEVEY B., ined., 2009)
 „Máriagyűd: Tenkes” (BOROS Á., ined., 1940)
 „Nagyharsány: Fekete-hegy” (KEVEY B., ined., 1981)
 „Nagyharsány: Ördög-árok” (KEVEY B., ined., 1979)
 „Nagyótfalu: Kecskéhati-erdő” (KEVEY B., ined., 2007)
 „Nagyótfalu: Török-cser” (KEVEY B., ined., 2007)
 „Palkonya: Luca-karó” (KEVEY B., ined., 2007)
 „Siklós: Csukma-hegy” (KEVEY B., ined., 1998)
 „Vokány: Szőlő-hegy” (KEVEY B., ined., 1975)

Baranyai-dombságHerb.:

- „Turony” (HORVÁT A. O. in HP, 1962)
 „Turony: Nagy-cser” (VÖRÖSS L. Zs. in PU, 1969)

Lit.:

- „Máriakéménd” (DÉNES, 1997: 21)

Ined.:

- „Diósvizsló: Csikorgó” (KEVEY B., ined., 1989)
 „Kisjakabfalva: Villányi-erdő” (KEVEY B., ined., 1980)
 „Turony: Sziget-alja” (KEVEY B., ined., 2010)
 „Újpetre: Palkonyai-erdő” (KEVEY B., ined., 1979)

Geresdi-dombságLit.:

- „Bátaapáti” (TÓTH I. Zs. in DÉNES, 1999: 287)
 „Erdősmecske: Alapítványi-erdő” (HORVÁT, 1939-1940: 36)
 „Mórággy” (TÓTH I. Zs. in DÉNES, 1999: 287)
 „Ófalu” (TÓTH I. Zs. in DÉNES, 1999: 287)

Ined.:

- „Bátaapáti: Apáti-erdő” (KEVEY B., ined., 1984)
 „Bátaapáti: Fenyves-tető” (KEVEY B., ined., 1984)
 „Bátaapáti: Nagy-Mórággyi-völgy” (KEVEY B., ined., 2002)
 „Bátaszék: Kövesdi-erdő” (HORVÁT A. O. – KEVEY B., ined., 1975)
 „Mórággy: Hársfa-völgy” (HORVÁT A. O. – KEVEY B., ined., 1975)

„Ófalu: Kalkta” (KEVEY B., ined., 1999)
 „Ófalu: Arany-völgy” (KEVEY B., ined., 2006)

Szekszárdi-dombság

Herb.:

„Szekszárd” (HOLLÓS L. in BP, 1884)
 „Szekszárd: Gurovica” (BOROS Á. in BP, 1920)
 „Szekszárd: Óriás-hegy” (BOROS Á. in BP, 1920)

Lit.:

„Grábóc” (HOLLÓS, 1912: 279)
 „Ócsény: hegyi erdőkben” (HOLLÓS, 1912: 279)
 „Szálka” (HORVÁT, 1957b: 167)
 „Szekszárd” (HOLLÓS, 1912: 279)
 „Szekszárd: a Bati-erdőben és dombokon helyenként temérdek” (HOLLÓS, 1911: 93)
 „Szekszárd: Gurovica” (BOROS in HORVÁT, 1942: 53)
 „Szekszárd: Óriás-hegy gerincén” (BOROS in HORVÁT, 1942: 53)
 „Szekszárd: Sötét-völgyben a Haramia-kút felé” (BARTAL, 1910: 36)
 „Szekszárd: Sötét-völgy” (HORVÁT, 1957b: 167)

Ined.:

„Szálka: Felső-erdő” (KEVEY B., ined., 1988)
 „Szálka: Rác-erdő” (KEVEY B., ined., 1992)
 „Szálka: Szálkai-völgy” (KEVEY B., ined., 1988)
 „Szálka: Szálkai erdészház” (KEVEY B., ined., 1988)
 „Szekszárd: Fazekas-völgy” (KEVEY B. – TÓTH I. ZS., ined., 1989)
 „Szekszárd: Gurovica” (KEVEY B. – TÓTH I. ZS., ined., 1989)
 „Szekszárd: Óriás-hegy gerincén” (BOROS Á., ined., 1920)
 „Szekszárd: Sötét-völgyben a Haramia-kút felé” (KEVEY B., ined., 1989)
 „Szekszárd: Sötét-völgy” (HORVÁT A. O. – KEVEY B., ined., 1977)
 „Szekszárd: Éles-hegyhát” (HORVÁT A. O. – KEVEY B., ined., 1975)
 „Szekszárd: Gurovica” (KEVEY B. – TÓTH I. ZS., ined., 1988)

Termőhelyi igény, társulásviszonyok

A tápanyagokban és bázisokban gazdag, jó levegő- és vízgazdálkodású, laza talajokat kedveli. Termőhelye többnyire az üde vízgazdálkodású fokozatba sorolható, de félnedves, félszáraz, ritkán száraz talajokon is megél. Legtöbbször barna erdőtalajokon fordul elő, de rendzinán, törmelék- és öntés erdőtalajokon is megtalálható. Az inkább mészkedvelő fajok közé sorolható, ezért az enyhén bázikus, közömbös és az enyhén savanyú termőhelyeket

részesíti előnyben. A korábbi megfigyelések szerint (GELETA, 1969a) jól záródott, erősen árnyalt állományokban nem érzi jól magát. Kedvezőbbek számára a gyérített, megbontott vagy egyéb okból lazább záródású állományok, ahol virág- és terméshezása rendszeresebb, szaporodása és terjedése erőteljesebb. Nem kedveli a tarvágást, és az ennek következtében fellépő tűző napot, a talajművelést (altalajlazítás, gyökérfesülés, tuskózás). Nem bírja a hosszantartó aszályt. Érzékeny a korai fagyokra.

A *Ruscus aculeatus* nálunk a nyugat-balkáni mezofil lomberdőkben és a szubmediterrán jellegű száraz tölgyesekben a legelterjedtebb, ezért olyan *Aremonio–Fagion* és *Quercion farnetto* (SOÓ, 1973) karakterfajnak tekinthető, amely erős *Orno–Cotinion* jelleggel is rendelkezik.

A száraz tölgyesek (*Orno–Cotinetalia*) között leggyakoribb a délkelet-dunántúli molyhos tölgyesekben (*Tamo–Quercetum virgilianae*: Mecsek, Villányi-hegység) és cseres-tölgyesekben (*Potentillo micranthae–Quercetum dalechampii*: Mecsek, Villányi-hegység, Zselic, Völgyseg, Geresd–Szekszárdi-dombság), ahol fáciesképző is lehet (HORVÁT, 1956, 1972; BORHIDI, 1963a, 1984; KEVEY – BORHIDI, 1998; KEVEY, ined.). Hasonló gyakoriságot mutat a Keszthelyi-hegység molyhos tölgyeseiben (*Vicio sparsiflorae–Quercetum pubescentis*) és cseres-tölgyeseiben (*Fraxino orno–Quercetum cerridis*) is (BAUER, ined.; KEVEY, ined.). Belső-Somogy homoki cseres-tölgyeseiben (*Asphodelo–Quercetum roboris*) ezzel szemben ritka (KEVEY, ined.). A Mecsek, a Villányi-hegység és a Keszthelyi-hegység tetőerdeiben (*Aconito anthorae–Fraxinetum orní*; *Veratro nigri–Fraxinetum orní*) szintén fáciesképző (KEVEY – BORHIDI, 1998, 2002; KEVEY, ined.). A molyhos-tölgyesekből (*Tamo–Quercetum virgilianae*) olykor a bokorerdőkbe (*Inulo spiraeifoliae–Quercetum pubescentis*) is áthúzódhat (HORVÁT, 1956; DÉNES, 1994). Végül a Keleti-Mecsek reliktumjellegű, melegkedvelő törmeléklejtő-erdeiből (*Paeonio banaticae–Quercetum cerridis*) is előkerült (KEVEY 2007c).

Délkelet-Dunántúl mezofil lomberdeiben (*Fagetalia*: p.p. *Fagion sylvaticae*, *Aremonio–Fagion*) viszonylag gyakori. Különösen a Belső-Somogy, a Zselic, a Mecsek, a Villányi-hegység és a Geresd–Szekszárdi-dombság gyertyános-tölgyeseiben (*Fraxino pannonicae–Carpinetum*, *Helleboro dumetorum–Carpinetum*, *Asperulo taurinae–Carpinetum*) és bükköseiben (*Leucojo verno–Fagetum*, *Vicio oroboidi–Fagetum*, *Helleboro odori–Fagetum*) gyakori (HORVÁT, 1957a, 1958, 1972; BORHIDI, 1963a, 1963b, 1984; KEVEY – BORHIDI, 1992, 1998; KEVEY et al., 1998; KEVEY, 1985–1986; KEVEY, ined.). Dél-Dunántúlról áthúzódik a Dráva-sík gyertyános-tölgyeseibe (*Veronico montanae–Carpinetum*) és reliktum jellegű bükkösébe (*Carici strigosae–Fagetum*), ahol szórványos, helyenként pedig gyakori (KEVEY, 1996–1997, 2007b). Délkelet-Dunántúl nyugati részétől felhatol a Keszthelyi-hegység gyertyános-tölgyeseibe (*Corydali*

pumilae–Carpinetum) és bükköseibe (*Daphno laureolae–Fagetum*), ahol szintén eléggé gyakori (KEVEY in SOÓ, 1980: 137; KEVEY, ined.). Nyugat-Dunántúlon mindössze Jeli fragmentális bükköséből (*Cyclamini–Fagetum*) került elő néhány példány (KEVEY in SOÓ, 1980: 137), de itt valószínűleg ültetett. A Mecsek, de különösen a Villányi-hegység sziklaerdeiben (*Tilio tomentosae–Fraxinetum orn*) gyakori (HORVÁT, 1961; KEVEY – BORHIDI, 1998; KEVEY, ined.). E sziklaerdőkkel rokon szurdokerdőkben (*Polysticho setiferi–Aceretum*, *Scutellario altissimae–Aceretum*) azonban már ritkább, de megtalálható a Zselic, a Keleti-Mecsek, a Nyugati-Mecsek, a Villányi-hegység és a Geresdi-dombság (KEVEY, ined.) szurdokaiban (KEVEY in SOÓ, 1980; KEVEY, 1984b, 1993, 1997; KEVEY, ined.). A Dunántúli-középhegység nyugati peremén, a Keszthelyi-hegység hasonló erdőtársulásaiban is előfordul, ahol szurdokerdőkben (*Scolopendrio–Fraxinetum*), dolomit törmeléklejtő-erdőkben (*Primulo veris–Tilietum platyphyllae*) és egyes karszterdőkben (*Fago–Ornetum*) egyaránt megtalálható (KEVEY, ined.).

Az egyéb társulások közül elsősorban a keményfás ligeterdők érdemelnek említést, bár az ide tartozó asszociációkban már lényegesen ritkább. Dél-Dunántúl tölgy-kőris-szil ligeteiben (*Knautio drymeiae–Ulmelum*) több földrajzi tájon is (Belső-Somogy, Zselic, Völgyesség) megtalálható (BORHIDI in KÁRPÁTI – TÓTH, 1961-1962; BORHIDI in SOÓ, 1964; KEVEY, ined.). Innen a Dráva-sík tölgy-kőris-szil ligeteibe (*Carici brizoidis–Ulmelum*) is áthúzódik (ORTMANN-AJKAI, 1998; KEVEY, 2007a). Hasonló módon viselkedik az égerligetek (*Carici pendulae–Alnetum glutinosae*, *Paridi quadrifoliae–Alnetum*) esetében is, ahol mind a dél-dunántúli (Belső-Somogy, Zselic, Völgyesség, Mecsek, Geresdi-dombság), mind pedig a dráva-síki állományokban előfordul (BORHIDI, 1958, 1963a; KEVEY – BARANYI, 2002; KEVEY, 2008; KEVEY, ined.). Acidofil lomberdőkben igen ritka. Szórványosan azonban a Mecsek mészkerülő bokorerdeiben (*Genisto pilosae–Quercetum polycarpae*) és mészkerülő száraz tölgyeseiben (*Viscario–Quercetum polycarpae*) megjelenik (KEVEY in KEVEY – BORHIDI, 2005). BAUER (ined.) továbbá a Keszthelyi-hegység egy fragmentális acidofil bükköséből (*Luzulo nemorosae–Fagetum*) említi. Végül HORVÁT (1946) szerint néha a mecseki bokorerdőkkel érintkező pusztafüves lejtőkön (*Cleistogeni–Festucetum rupicolae*) is megjelenik.

Természetvédelmi vonatkozások

1976-ban Zala és Somogy megyében megyei szintű védettséget kapott, mely szintű védelmet Baranya és Tolna megyére is kiterjesztették. Országos szinten 1982-ben nyilvánították védetté, akkori eszmei értéke 2 ezer Ft volt,

ami 1996-ban 5 ezer Ft természetvédelmi értékre módosult. NÉMETH (1989) nem tartja veszélyeztetett fajnak, BARTHA (2000) sebezhetőnek (VU) ítéli, KIRÁLY et al. (2007) szintén nem sorolja be veszélyeztetettség kategóriába. Érdekes népi felhasználásáról számol be VÖRÖSS (1975). A koratavaszi, kereskedelmi célból gyűjtött hóvirágcsokrok mellé zöld díszként tették ágascskáját, továbbá halottak napján is szedték, kis csokrot kötöttek belőle, valamint a falusi búcsúkon a „búcsúbotot” ennek a zöldjével is díszítették. A könnyen lehulló termésait sok esetben a zsidócseresznye (*Physalis alkekengi*) vagy a klárisfácska (*Solanum pseudocapsicum*, *S. capsicastrum*) bogyoival helyettesítették. Arról viszont nincs adatunk, hogy a például Olaszországban vagy a kaukázusi országokban szérűseprésre használatos ruszкусzseprőt kötöttek-e nálunk belőle. Mindezen felhasználások lényegesen nem csökkenthették a szúrós csodabogyó állományait, egyedszámát. Nálunk erdei melléktermékként nagy tételben történő gyűjtése az 1950-es években jelentkezett (GELETA, 1969a,b). Minden második-harmadik évben tértek vissza ugyanarra a területre a gyűjtők, általában szeptembertől májusig (a szár elfásodásától a következő lágy hajtások megjelenéséig) végezték a begyűjtést. A nagy tételben szedett szúrós csodabogyót részben díszítőzöldként hasznosították (főként az alföldi területeken), ill. festett állapotban (mivel megszáradva zöld színét elveszti, megszürkül) a koszorúkészítő ipar dolgozta fel. Érdekesség, hogy 1960-1967 között Dél-Dunántúlon 4084 mázsányi mennyiséget gyűjtöttek be, az Erdei Termékeket Feldolgozó és Értékesítő Vállalat pedig 1957–1967 között 5633 mázsát értékesített! Bár a gyűjtésnél előírás volt az, hogy a föld felett kell a szárat elmeteszni, sok esetben tövestől (rizómával együtt) tépték ki az egyedeket, amely azok létének megsemmisüléséhez vezetett. Már GELETA (1969a) panaszkodott arról, hogy a szedhető terület tíz év alatt közel a felére csökkent. Ennek részben oka az volt, hogy az egyik legjobb ruszкусz-termő területet (a Mecsekben az Árpád-tetői részt) természetvédelmi területté nyilvánították, részben bányászati akadályok miatt a kővágószőlősi és hetvehelyi területeket nem lehetett szedni, illetve a Zselicben a nagyobb arányú fakitermelések miatt szenvedtek kárt a telepek. Egyéb oknak a fejletlen száruk leszedését (a 3 éves „vágásforduló” be nem tartását), a kapával történő gyűjtést, kitépést, a turizmusból eredő taposást említi meg. Érdekesség, hogy szépsége és erdőgazdasági haszna miatt „fokozott védelemre” javasolta, ami vélhetően nem törvényes védelmet jelent, hanem nagyobb mértékű kíméletet (GELETA, 1969b).

Napjainkban – védelme ellenére – is előfordulnak illegális és nagyobb tételű gyűjtések, melyeken kívül főleg a fakitermelések, közelítések és szállítások veszélyeztetik.

Mérgező hatású növény. Az ókori gyógyászatban gyöktörzse az öt fő hashajtó gyökér egyike volt. Mint gyógynövényt, vénás panaszok enyhítésére használják.

Köszönetnyilvánítás

Köszönetünk illeti mindazokat, akik a szakirodalmi és herbárium adatok elérése kapcsán nyújtottak segítséget, vagy közöletlen adataikat rendelkezésre bocsátották: Balogh Lajos, Barina Zoltán, Bauer Norbert, Csiky János, Dénes Andrea, Lelkes András, Óvári Miklós, Palkó Sándor†, Papp Gábor, Pócs Tamás, Somlyay Lajos, Tóth István Zsolt, Vidéki Róbert.

Irodalom

- ASCHERSON, P. – GRAEBNER, P. (1905–1907): *Ruscus*. In: Synopsis der Mitteleuropäischen Flora III. – Wilhelm Engelmann, Leipzig, pp. 299–302.
- BARTAL K. (1910): Adatok Szekszárd környékének flórájához. – Botanikai Közlemények **9**: 33–40.
- BARTHA D. (1987): Egyes, hazánkban őshonos és gyakrabban kultivált fa- és cserjefaj nemzetségnevének eredete és jelentése. – Az Erdő **36**: 363–367.
- BARTHA D. (1992): Hazánk védett fa- és cserjefajai XI. Csodabogyók. – Erdészeti Lapok **127**(3): 85.
- BARTHA D. (1997): Fa- és cserjehatározó. – Mezőgazda Kiadó, Budapest, 340 pp.
- BARTHA D. (2000): Vörös Lista. Magyarország veszélyeztetett fa- és cserjefajai. Kék lista. Magyarország aktív védelemben részesülő fa- és cserjefajai. Fekete Lista. Magyarország adventív fa- és cserjefajai. – LővérPrint, Sopron, 32 pp.
- BARTHA D. – MÁTYÁS CS. (1995): Erdei fa- és cserjefajok előfordulása Magyarországon. – Saját kiadás, Sopron, 223 pp. (spec. p. 157.)
- BAUER N. – MÉSZÁROS A. – SIMON P. (2000): Adatok a Balaton-felvidék flórájának ismeretéhez III. – Kitaibelia **9**(1): 207–219.
- BERNÁTSKY J. (1903): Adatok a *Ruscus* génusz vegetatív szerveinek ismeretéhez. – Annales Musei Naturalis Hungarici **1**: 484–502.
- BERNÁTSKY J. (1903): A *Ruscus*-phyllodium morfológiai értelmezése anatómia alapon. – Matematikai és Természettudományi Értesítő **21**: 177–189. [113–118.]
- BERNÁTSKY J. (1908): A hazai *Asparagus*-félék monographiája – Matematikai és Természettudományi Közlemények **29**(3): 299–430. [spec. pp. 411–416.]
- BODNÁR B. (1957): Adatok Wierzbicki Péter keszthelyi működéséhez. – Agrártörténeti Szemle **1**: 57–67.
- BORBÁS V. (1900): A Balaton tavának és partmellékének növényföldrajza és edényes növényzete. – Magyar Földrajzi Társaság Balaton-Bizottsága, Budapest, 435 pp.
- BORBÁS V. (1903): A Balatonmellék örökzöldjei. – Balatoni Múzeum-Egyesület Évkönyve **1**: 25–34.

- BORHIDI A. (1958): Belső-Somogy növényföldrajzi tagolódása és homokpusztai vegetációja. – Magyar Tudományos Akadémia Biológiai Csoportjának Közleményei **1**: 343–378.
- BORHIDI A. (1960): Fagion-Gesellschaften und Waldtypen im Hügelland von Zselic. – Annales Universitatis Scientiarum Budapestinensis, Sectio Biologica **3**: 75–87.
- BORHIDI A. (1963a): A Zselic erdei és kapcsolatuk a nyugat-balkáni bükkösökkel. – Kandidátusi értekezés, kézirat.
- BORHIDI A. (1963b): Die Zönologie des Verbandes Fagion illyricum I. Allgemeiner Teil. – Acta Botanica Academiae Scientiarum Hungaricae **9**: 259–297.
- BORHIDI A. (1984): A Zselic erdei (The Forests of Zselic). – Dunántúli Dolgozatok (A) Természettud. Sorozat **4**: 1–145. + 1 térkép.
- BORHIDI A. – JÁRAI-KOMLÓDI M. (1959): Die Vegetation des Naturschutzgebietes des Baláta-Sees. – Acta Botanica Academiae Scientiarum Hungaricae **5**: 259–320.
- BOROS Á. (1924): A drávalapparti síkság flórájának alapvonásai, különös tekintettel a lápokra. – Magyar Botanikai Lapok **23**: 1–56.
- BOROS Á. (1936): Adatok Somogy vármegye Flórájának ismeretéhez. – Vasi Szemle **3**(1–2): 79–86.
- CSAPODY I. (1982): Védett növényeink. – Gondolat Kiadó, Budapest, 350 pp. [spec. p. 244–245.]
- CSIBY M. – TÓTH S. (1981). A Bakony hegység természeti értékei I. Botanikai értékek. – Veszprém Megyei Múzeumok Közleményei **16**: 41–68.
- CSIKY J. (2005). Adatok Magyarország flórájához és vegetációjához I. – Kitaibelia **10**(1): 138–153.
- DARNAY-DORNYAY B. (1940): A csodabogyóról. – Ifjúság és Élet **15**(12): 133–134.
- DARNAY-DORNYAY B. (1943): Florisztikai adatok a Balaton vidékéről. – Balatoni Múzeum Keszthelyi Értesítője 1943(1/4): 7–8.
- DÉNES A. (1993): A *Himantoglossum caprinum* (M.-BIEB.) SPRENG. előfordulása és cönológiai viszonyai a Villányi-hegységben. – Janus Pannonius Múzeum Évkönyve **38**: 19–25.
- DÉNES A. (1994): A Mecsek és a Villányi-hegység karsztbokorerdői. – Janus Pannonius Múzeum Évkönyve **39**: 5–31.
- DÉNES A. (1996): Értékes vegetációfoltok a Keleti-Mecsek déli lábánál. – Természetvédelmi Közlemények **3-4**: 71–79.
- DÉNES A. (1997): Máriakéménd község növénytani értékei. – Környezetvédelmi és Községi Értéktudó Egyesület, Máriakéménd, 23 pp.
- DÉNES A. (1999): Szürös csodabogyó (*Ruscus aculeatus* L.). In: FARKAS S. (szerk.): Magyarország védett növényei. – Mezőgazda Kiadó, Budapest, p. 287.
- DÉNES A. – KEVEY B. – ORTMANN-AJKAY A. – PÁLFAI L. (1996–1997): A Dráva-sík védelmet érdemlő területei. – Janus Pannonius Múzeum Évkönyve **41-42**: 5–12.
- DOMONKOS J. (1965): A *Ruscus hypoglossum* L. és a *R. aculeatus* L. változékonysága és felhasználása hazánkban. – Kertészeti és Szőlészeti Főiskola Közleményei **29**: 203–207.
- FARKAS S. (szerk.): Magyarország védett növényei. – Mezőgazda Kiadó, Budapest, 416 pp.
- FEKETE L. – BLATTNY T. (1913): Az erdészeti jelentőségű fák és cserjék elterjedése a magyar állam területén I. – Joerges, Selmezbánya, 793 pp.
- FÖLDVÁRY M. (1933): A Bakonyhegység és Bakonyalja természeti emlékei. – Erdészeti Lapok **72**: 662–672.
- GELETA F. (1969a): A szürös csodabogyó jelentősége. – Az Erdő **18**(5): 221–226.
- GELETA F. (1969b): A szürös csodabogyó. – Természet Világa **100**(8): 359.
- HOLLÓS L. (1911): Tolna vármegye flórájához. – Botanikai Közlemények **10**: 89–108.
- HOLLÓS L. (1912): A *Ruscus aculeatus* L.-ről. – Magyar Botanikai Lapok **11**: 279–280.

- HORVÁT A. O. (1935): Ex Flora Baranyaensi 1. – Pécsi Városi Múzeum Kiadványai 2., Pécs, 12 pp.
- HORVÁT A. O. (1936): Ex Flora Baranyaensi 2. – Pécsi Városi Múzeum Kiadványai 4., Pécs, 20 pp.
- HORVÁT A. O. (1939–1940): A Mecsek-hegység és déli síkjának növényföldrajzi tájegységei. – Ciszterci Rend pécsi Nagy Lajos-Gimnáziumának Évkönyve 1939 – 1940, Pécs, pp. 27–40.
- HORVÁT A. O. (1941–1942): A Dunántúl növényföldrajzi határa keleten. – Pannonia 7(3–4): 354–358.
- HORVÁT A. O. (1942): A Mecsekhegység és környékének flórája. – A Mecsekhegység és déli síkjának növényzete 2. – Ciszterci Rend, Pécs, 160 pp. + 1 térkép.
- HORVÁT A. O. (1943): Külsősomogy és környékének növényzete (Flora regionis Külsősomogy). – Borbásia 6: 1–70.
- HORVÁT A. O. (1946): A Pécsi Mecsek (Misina) természetes növényösszetevései. – Dunántúli Tudományos Intézet, Pécs, 52 pp.
- HORVÁT A. O. (1955–1956): Somogy flóraismeretének felhasználása a biológia oktatásában. – Somogyi Pedagógus 2: 16–23.
- HORVÁT A. O. (1956): Mecseki tölgyesek erdőtípusai. – Janus Pannonius Múzeum Évkönyve 1: 131–148.
- HORVÁT A. O. (1957a): Mecseki gyertyános-tölgyesek erdőtípusai. – Janus Pannonius Múzeum Évkönyve 2: 137–154.
- HORVÁT A. O. (1957b): Pótlatok a Mecsek hegység és környékének flórájához. – Janus Pannonius Múzeum Évkönyve 2: 163–180.
- HORVÁT A. O. (1958): A mecseki bükkösök (*Fagetum silvaticae mecsekense*) erdőtípusai. – Janus Pannonius Múzeum Évkönyve 3: 31–48.
- HORVÁT A. O. (1961): A Keleti Mecsek északi részének erdei növénytársulásai (Magyarcseggy, Kárász, Vékény, Szászvár erdeinek vegetációs térképe). – Dunántúli Tudományos Gyűjtemény 26, Series Geographica 15., Magyar Tudományos Akadémia Dunántúli Tudományos Intézete „Értekezések 1960”, Budapest, pp. 93–106.
- HORVÁT A. O. (1972): Die Vegetation des Mecsekgebirges und seiner Umgebung. – Akadémiai Kiadó, Budapest, 376 pp. + 1 Karte.
- HORVÁT A. O. (1976): Pótlások és kiegészítések „A Mecsek hegység és déli síkjának növényzete” ismeretéhez (1942–1971) III. – Dunántúli Dolgozatok 10: 23–46.
- JANKA V. (1867): Correspondenz aus N. Nyárad, am 5. März 1867. – Österreichische Botanische Zeitschrift 17: 127.
- KÁRPÁTI I. – TÓTH I. (1961–1962): Die Auenwaldtypen Ungarns. – Acta Agronomica Academiae Scientiarum Hungaricae 11: 421–452.
- KERNER, A. (1863): Nachtrag zu C. M. Nendtvich's Enumeratio plantarum territorii Quinque-Ecclesiensis. – Verhandlungen der Zoologisch-Botanischen Gesellschaft 13: 561–574.
- KEVEY B. (1977): Az *Allium ursinum* növényföldrajzi jellemzése, különös tekintettel magyarországi előfordulási viszonyaira II. – Egyetemi doktori értekezés (kézirat), Debrecen, 248 pp.
- KEVEY B. (1980): Adatok Magyarország flórájának és vegetációjának ismeretéhez I. – Botanikai Közlemények 67: 179–182.
- KEVEY B. (1984a): A szentegáti bükkállomány botanikai értékei. – Búvár 39(2): 58–59.

- KEVEY B. (1984b): Fragmentális szurdokerdők a Villányi-hegységben. Fragmentale Klamm-Wälder im Villány-Gebirge, Süd-Ungarn. – Janus Pannonius Múzeum Évkönyve **29**: 23–28.
- KEVEY B. (1985–1986): A Villányi-hegység bükkösei. The beech-woods of the Villány Mountains, South Hungary. – Janus Pannonius Múzeum Évkönyve **30-31**: 7–9.
- KEVEY B. (1988): Útmutató a TTSZ örök részére a Dél-dunántúli OKTH Felügyelőség működési területén elterjedt veszélyeztetett, védett, fokozottan védett növényeiről. – Országos Környezet- és Természetvédelmi Hivatal Dél-Dunántúli Felügyelősége, Pécs, 32 pp.
- KEVEY B. (1993): A Keleti-Mecsek szurdokerdei (*Scutellario-Aceretum*). Die Klammwälder des östlichen Mecsek (*Scutellario-Aceretum*), Süd-Ungarn. – Folia Comloensis **5**: 29–54.
- KEVEY B. (1996–1997): A szentegáti bükkállomány társulási viszonyai. Coenological features of the beech wood at Szentegát, County Baranya, South Hungary. – Janus Pannonius Múzeum Évkönyve **41-42**: 13–26.
- KEVEY B. (1997): A Nyugati-Mecsek szurdokerdei [*Scutellario altissimae-Aceretum* (HORVÁT A. O. 1958) SOÓ – BORHIDI in SOÓ 1962]. Schluchtwälder des Westlichen Mecsek-Gebirges [*Scutellario altissimae-Aceretum* (HORVÁT A. O. 1958) SOÓ – BORHIDI in SOÓ 1962]. In: BORHIDI A. – SZABÓ L. GY. (szerk.): Studia Phytologica Jubilaria. Dissertationes in honorem jubilantis Adolf Olivér Horvát Doctor Academiae in anniversario nonagesimo nativitatis 1907-1997. – Janus Pannonius Tudományegyetem Növénytani Tanszék, Pécs, pp. 75–99.
- KEVEY B. – BARANYI Á. (2002): A Nyugati-Mecsek égerligetei (*Carici pendulae-Alnetum* BORHIDI & KEVEY 1996). Die Erlen-Auen im Westmecsek-Gebirge, Süd-Ungarn (*Carici pendulae-Alnetum* BORHIDI & KEVEY 1996). – Janus Pannonius Múzeum Évkönyve **44-45**: 5–24.
- KEVEY B. – BORHIDI A. (2002): Top-forest (*Veratro nigri-Fraxinetum orní*) of the Bakony mountains. – Acta Botanica Academiae Scientiarum Hungaricae **44**: 85–115.
- KEVEY B. (2004): Adatok Magyarország flórájának és vegetációjának ismeretéhez IX. – Botanikai Közlemények **91**: 13–23.
- KEVEY B. (2007a): A baranyai Dráva-sík tölgy-kőris-szil ligetei (*Fraxino pannonicae-Ulmetum* SOÓ in ASZÓD 1935 corr. SOÓ 1963). – Natura Somogyiensis **10**: 11–39.
- KEVEY B. (2007b): A baranyai Dráva-sík gyertyános-tölgyesei (*Circae-Carpinetum* BORHIDI 2003 em. KEVEY 2006b). – Natura Somogyiensis **10**: 41–71.
- KEVEY B. (2007c): A new forest association in Hungary: Thermophilous dry oakwood on rubble (*Paeonio banaticae-Quercetum cerris* KEVEY ass. nova). – Hacquetia **6**(1): 5–59.
- KEVEY B. (2008): Magyarország erdőtársulásai (Forest associations of Hungary). – Tilia **14**: 1–488. + CD-adatbázis (230 táblázat + 244 ábra).
- KEVEY B. – BORHIDI A. (1992): A Boronka-melléki Tájvédelmi Körzet bükkösei. Die Buchenwälder des Boronka-Naturschutzgebietes, Süd-Ungarn. – Dunántúli Dolgozatok (A) Természettudományi Sorozat **7**: 59–74.
- KEVEY B. – BORHIDI A. (1998): Top-forest (*Aconito anthorae-Fraxinetum orní*) a special ecotonal case in the phytosociological system (Mecsek mts, South Hungary). – Acta Botanica Academiae Scientiarum Hungaricae **41**: 27–121.
- KEVEY B. – BORHIDI A. (2005): The acidophilous forests of the Mecsek Hills and their relationship to the Balkanian-Pannonian acidophilous forests. – Acta Botanica Academiae Scientiarum Hungaricae **47**: 273–368.

- KEVEY B. – BORHIDI A. (1992): A Boronka-melléki Tájvédelmi Körzet bükkösei. Die Buchenwälder des Boronka-Naturschutzgebietes, Süd-Ungarn. – Dunántúli Dolgozatok Természettudományi Sorozat 7: 59–74.
- KEVEY B. – BORHIDI A. – KLUBER L. (1998): Belső-Somogy homoki bükkösei (*Leucojo verno-Fagetum* KEVEY – BORHIDI 1992). Die Buchenwälder im Sandgebiet des Inner-Somogy (*Leucojo verno-Fagetum*). – Somogyi Múzeumok Közleményei 13: 241–256.
- KEVEY B. – JUHÁSZ M. – KLUBER L. – BORHIDI A. (1992): A Boronka-melléki Tájvédelmi Körzet védett növényei. Geschützte Pflanzen des Boronka-Naturschutzgebietes, Süd-Ungarn. – Dunántúli Dolgozatok, Természettudományi Sorozat 7: 27–58.
- KIRÁLY G. (szerk.) (2007): Vörös Lista. A magyarországi edényes flóra veszélyeztetett fajai. – Saját kiadás, Sopron, 73 pp.
- KITAIBEL P. (1799): Iter baranyense. In: GOMBOCZ E. (ed.): Diaria itinerum Pauli Kitaibelii 1. – Hungarian Natural History Museum, Budapest, 1945, pp. 291–471.
- KITAIBEL P. (1808): Iter slavonicum. In: LÖKÖS L. (ed.): Diaria itinerum Pauli Kitaibelii III. – Hungarian Natural History Museum, Budapest, 2001, pp. 105–193.
- KOVÁCS J. A. (2005): Délnyugat-Dunántúl flórája VIII. (Egyszikűek). Károlyi Árpád florisztikai cédulakatalógusa alapján. – Kanitzia 13: 125–275.
- KOVÁCS J. A. – TAKÁCS B. (1995): A Balatonvidék bazaltvulkáni növényzetének sajátosságairól. – Kanitzia 3: 51–96.
- LINNÉ, C. (1753): Species Plantarum. – Holmiae, p. 1041.
- MEUSEL, H. – JÄGER, E. – WEINERT, E. (1965): Vergleichende Chorologie der zentral-europäischen Flora. – VEB Gustav Fischer Verlag, Jena, Text p. 445., Karten p. 98.
- MILLNER P. (2005): Adatok a mecseki „Vörös-hegy” flórájához. (Sajtó alá rendezte: Baranyai Pál). – Mecsek Egyesület Évkönyve 63: 113–126.
- NEILREICH, A. (1866): Aufzählung der in Ungarn und Slavonien bisher beobachteten Gefäßpflanzen nebst einer pflanzengeographischen Uebersicht. Zweiter Theil. Familien, Gattungen und Arten der Flora von Ungarn und Slavonien. – Wilhelm Braumüller, Wien, 390 pp.
- NENDTVICH K. (1836): Dissertatio inaug. historico-naturalis exhibiens enumerationem plantarum in territorio Quinque-Ecclesiensi sponte crescentium. – Universitatis Hungariae, Budae, 38 pp.
- NENDTVICH T. (1846): Pécs és környékének viránya. – Magyar Orvosok és Természetvizsgálók Nagygyűlésének Történeti Vázlata és Munkálatai 6: 288–291.
- NÉMETH F. (1989): Száras növények. In: RAKONCZAY Z. (szerk.): Vörös Könyv. A Magyarországon kipusztult és veszélyeztetett növény- és állatfajok. – Akadémiai Kiadó, Budapest, pp. 265–321.
- ORTMANN-AJKAI A. (1998): Vegetation mapping as a base of botanical gis applications II. Vegetation map of the Vajszló forest (SW Hungary). – Acta Botanica Academiae Scientiarum Hungaricae 41(1–4): 193–227.
- PRISZTER SZ. (1980): Függlék. In: SOÓ R.: A magyar flóra és vegetáció rendszertani-növényföldrajzi kézikönyve VI. – Akadémiai Kiadó, Budapest, pp. 162–185.
- PRISZTER SZ. – BORHIDI A. (1967): A mecseki flórájárás (*Sopianicum*) flórájához I. – Botanikai Közlemények 54(3): 149–164.
- RÉDL R. (1930-1931): Adatok a Bakony flórájának ismeretéhez. – Veszprémi Kegyesrendi római katolikus Gimnázium Értesítője, pp. 14–16.
- RÉDL R. (1942): A Bakonyhegység és környékének flórája. – Editio Ordinis Scholarum Piarum, Veszprém, 159 pp. + 1 térkép.

- SIMONKAI L. (1873): Adatok magyarhon edényes növényeihez. – *Mathematikai és Természettudományi Közlemények* **11**: 157–211.
- SOÓ R. (1928): Adatok a balatonvidék flórájának ismeretéhez I. – *Magyar Biológiai Kutató Intézet Munkái* **2**: 132–136.
- SOÓ R. (1930): Adatok a balatonvidék flórájának és vegetációjának ismeretéhez II. – *Magyar Biológiai Kutató Intézet Munkái* **3**: 169–185.
- SOÓ R. (1964): A magyar flóra és vegetáció rendszertani-növényföldrajzi kézikönyve I. – Akadémiai Kiadó, Budapest, 589 pp.
- SOÓ R. (1973): A magyar flóra és vegetáció rendszertani-növényföldrajzi kézikönyve V. – Akadémiai Kiadó, Budapest, 724 pp.
- SOÓ R. (1980): A magyar flóra és vegetáció rendszertani-növényföldrajzi kézikönyve VI. – Akadémiai Kiadó, Budapest, 557 pp.
- SZABÓ I. (1987): A Keszthelyi-hegység növényvilágának kutatása. – *Folia Mus. Nat.-Hist. Bakonyiensis* **6**: 77–98.
- SZODFRIDT I. – TALLÓS P. (1965): Újabb adatok a Dunántúl flórájához. – *Botanikai Közlemények* **52**: 23–28.
- TÓTH I. ZS. (1998): A Kelet-Mecsek Tájvédelmi Körzetben és közvetlen környékén megfigyelt védett növények (1995–1997). – *Folia Comloensis* **7**: 37–47.
- TÓTH I. ZS. (2000): A Kelet-Mecsek Tájvédelmi Körzetben és közvetlen környékén megfigyelt védett növények II. (1998–1999). – *Folia Comloensis* **8**: 131–144.
- TÓTH I. ZS. (2002): A Kelet-Mecsek Tájvédelmi Körzetben és közvetlen környékén megfigyelt védett növények III. (2000–2001). – *Folia Comloensis* **11**: 111–123.
- TÓTH I. ZS. (2007): A Kelet-Mecsek Tájvédelmi Körzetben és közvetlen környékén megfigyelt védett növények IV. (2002–2007). – *Acta Naturalia Pannonica* **1**: 61–72.
- VÖRÖSS L. ZS. (1975): A csodabogyó Baranyában. – *Búvár* **30**(3): 124–125.
- ZSÁK Z. (1941): Florisztikai adatok a hazai növényvilág ismeretéhez. – *Botanikai Közlemények* **38**: 12–34.
- YEO, P. F. (1980): *Ruscus* L. In: TUTIN, T. G. et al. (eds.): *Flora Europaea*. Vol. 5. – University Press, Cambridge, p. 73.